

PILIE TINĖS
VISUOMENĖS
INSTITUTAS

PILIE TINĖS GALIOS INDEKSAS

2008 metai

Civic Empowerment Index

2008

MINDAUGAS DEGUTIS

AINĖ RAMONAITĖ

RŪTA ŽILIUKAITĖ

VILNIUS

2009

UDK 316.3(474.5)
Pi67

Tyrimą remia:

ILGALAIKĖ PILIETINIO IR TAUTINIO UGDYMO PROGRAMA

Lietuvos gyventojų ir mokytojų reprezentatyvias apklausas atliko:

TURINYS

Pratarmė	5
I. Lietuvos gyventojų pilietinė galia	9
1. Domėjimasis viešaisiais reikalais	9
2. Pilietinis aktyvumas	13
3. Dalyvavimo pilietinėse veiklose potencialas	18
4. Pilietinės įtakos suvokimas	22
5. Rizikų, susijusių su pilietinėmis veiklomis, vertinimas	26
6. Lietuvos gyventojų pilietinės galios indeksas	29
7. Išvados	34
II. Mokytojų pilietinė galia	37
8. Domėjimasis viešaisiais reikalais	37
9. Pilietinis aktyvumas	39
10. Dalyvavimo pilietinėse veiklose potencialas	43
11. Pilietinės įtakos suvokimas	47
12. Rizikų, susijusių su pilietinėmis veiklomis, vertinimas	49
13. Mokytojų pilietinės galios indeksas	51
14. Išvados	53
1 Priedas. Kas yra pilietinės galios indeksas ir kaip jis apskaičiuojamas?	56
2 Priedas. Apklausos „Pilietinės galios indeksas“ klausimynas	62
3 Priedas. Informacija apie apklausas	66

PRATARMĖ

2007 metais Pilietinės visuomenės institutas inicijavo ilgalaikį, longitudinalų, Lietuvos pilietinės galios indekso tyrimą. Šio tyrimo tikslas – nustatyti, kaip kinta Lietuvos visuomenės domėjimasis viešaisiais reikalais, pilietinis dalyvavimas, nuostata imtis pilietinės veiklos vietiniu ir nacionaliniu lygmeniu, požiūris į turimas pilietines galias bei socialinės aplinkos palankumo pilietinei veiklai vertinimas. Kasmet atliekamas pilietinės galios tyrimas yra skirtas atskleisti Lietuvos pilietinės visuomenės raidos tendencijoms bei aptarti kliūtims, trukdančioms gyventojams dalyvauti demokratinuose šalies valdymo procesuose ir lėtinančioms savarankios visuomenės radimąsi.

Lietuvos pilietinės galios indekso tyrimas buvo atliktas du kartus – 2007 ir 2008 metais. Ankstesnių metų tyrimo duomenys buvo pristatyti prieš metus išleistame Pilietinės visuomenės instituto leidinyje „Pilietinės galios indeksas 2007“. Šis leidinys skirtas 2008 metų tyrimo rezultatams.

Lyginant 2007 metų ir 2008 metų tyrimus ypač svarbu atkreipti dėmesį į vieną jų skirtumą. Skirtingai nei 2007 metais, 2008-aisiais buvo atliktas ne tik visų Lietuvos gyventojų, bet ir atskiras šalies mokytojų pilietinės galios tyrimas. Mokytojų kaip atskiros socialinės grupės pilietinės galios tyrimas reikšmingas dėl kelių priežasčių. Pirma, mokykla yra vienas iš svarbiausių politinės socializacijos institutų: būtent nuo mokytojų labai priklauso jaunosios kartos nuostatų raida. Be to, mokytojai yra viena iš socialiai įtakingiausių grupių visuomenėje, ne tik todėl, kad formuoja jaunimo vertybes ir pilietiškumo įgūdžius, bet ir dėl to, kad į mokytojus, ypač kaimuose ir mažesniuose miesteliuose, žvelgiama kaip į bendruomenės lyderius, autoritetus. 2008 metų tyrimas leido aprašyti ir palyginti Lietuvos mokytojų pilietinę galią su bendra Lietuvos visuomenės pilietine galia.

Pilietinės galios tyrimo metodika yra išsamiai pristatyta šio leidinio 1 priede. Čia glaustai paminėsime tik kelis šios metodikos aspektus. Pirma, pilietinės galios indeksą sudaro keturi matmenys – gyventojų esamo pilietinio aktyvumo, potencialaus pilietinio aktyvumo, pilietinės įtakos suvokimo ir pilietinės veiklos rizikos vertinimo indeksai. Gyventojai gali turėti daugiau pilietinės galios pagal vieną matmenį, mažiau – pagal kitą, todėl vertinant pilietinės visuomenės būklę

svarbu ne tik pažvelgti į bendrą pilietinės galios indeksą, bet ir skirti dėmesį kiekvieno pilietinės galios matmens analizei atskirai.

Antra, Lietuvos pilietinės galios indeksas yra skaičiuojamas naudojant reprezentatyvios šalies gyventojų apklausos duomenis. Atitinkamai mokytojų pilietinės galios indeksas skaičiuojamas pasitelkiant reprezentatyvios Lietuvos mokytojų apklausos duomenis. Abejose apklausose yra naudojamas toks pat klausimynas (žr. 2 priedą). 2008 m. pilietinės galios tyrime reprezentatyvias Lietuvos gyventojų ir mokytojų apklausas atliko „TNS Gallup“ (informacija apie apklausas yra pateikiama 3 priede).

Trečia, kadangi pilietinės galios tyrimo tikslas yra ne tik atskleisti esamą pilietinės visuomenės būklę, bet ir jos pokyčių tendencijas, todėl taikomi tie patys rodikliai kasmet kartojamuose tyrimuose. Net nedideli, iš pirmo žvilgsio neesminiai kurio nors rodiklio pakeitimai nebeleistų palyginti skirtingais metais atliktų apklausų duomenų pagal šį rodiklį. Vis dėlto, norint užtikrinti didesnę tyrimo kokybę, tyrimo metodika yra tobulinama įtraukiant naujus rodiklius. Čia svarbu paminėti, kad 2008 metų pilietinės galios indekso tyrimas pagal jame taikytus rodiklius nuo ankstesnių metų tyrimo skiriasi dviem aspektais. Į 2008 m. klausimyną buvo įtraukti nauji klausimai apie gyventojų domėjimąsi viešaisiais reikalais. Šie klausimai pakeitė 2007 m. klausimus apie įvairių informacijos šaltinių naudojimą siekiant sužinoti šalies ar savo gyvenamosios vietovės naujienas, mat anksčiau užduodami klausimai suteikė per mažai informacijos apie Lietuvos gyventojų domėjimąsi krašto reikalais. Domėjimasis viešaisiais reikalais yra svarbus pilietinės galios matmuo, todėl ilgainiui yra numatoma skaičiuojant bendrą pilietinės galios indeksą įtraukti ne tik keturis anksčiau minėtus matmenis (esamą pilietinį aktyvumą, potencialų pilietinį aktyvumą, pilietinės įtakos suvokimo ir pilietinės veiklos rizikos vertinimą), bet ir penktą – domėjimosi viešaisiais reikalais – matmenį.

2008 tyrime taip pat buvo atsisakyta klausimo dėl dalyvavimo Seimo rinkimuose, nes ankstesnis tyrimas parodė, kad šis rodiklis nėra pakankamai pagrįstas matuojant gyventojų pilietinio aktyvumo potencialą. Pastarasis metodikos pakeitimas lėmė vieno iš rodiklių – potencialaus pilietinio aktyvumo indekso – skaičiavimo pakeitimus. Dėl šių pakeitimų šiek tiek pasikeitė ir jungtinis pilietinės galios indeksas. Lyginant 2007 m. ir 2008 m. duomenis, į šiuos pakeitimus buvo atsižvelgta: 2007 m. potencialaus pilietinio aktyvumo indeksas ir pilietinės galios

indeksas buvo perskaičiuoti pagal šių metų metodikos pakeitimus. Ketvirta, bendro pilietinės galios indekso skaičiavimo metodika yra sukurta taip, kad pilietinės galios indeksas rodytų ne idealizuotą, bet iš tiesų Lietuvos visuomenėje įmanomą žmonių pilietinio angažuotumo lygį. Pilietinės galios indeksas įgyja reikšmes nuo 0 iki 100 balų: 0 reiškia, kad gyventojai visiškai neturi pilietinės galios, o 100 – kad visuomenei būdinga stipri pilietinė galia. 2007 metais Lietuvos pilietinės galios indeksas buvo 32,7 balo iš 100 galimų. Toks indeksas reiškė menką Lietuvos visuomenės pilietinę galią. Ar pakito Lietuvos pilietinė galia per metus?

2008 metų tyrimas atskleidė: nors bendras visuomenės pilietinės galios lygis per šiuos metus liko nepasikeitęs (šių metų indekso reikšmė yra 33,2), pakito atskiros pilietinės galios dimensijos. Viena vertus, per pastaruosius metus žmonės pradėjo aktyviau dalyvauti kai kuriose pilietinėse veiklose, šiek tiek sustiprėjo pilietinio aktyvumo potencialas. Kita vertus, žmonės pradėjo prasčiau vertinti socialinę aplinką, dažniau joje išvelgia grėsmes nukentėti dėl pilietinės veiklos. Šiuos pokyčius galima sieti su 2008 metų socialiniu politiniu kontekstu. Rudenį įvykę rinkimai į Seimą sustiprino gyventojų dėmesį šalies valdymo klausimams, socialinėms, ekonominėms, politinėms Lietuvos problemoms. Šios aplinkybės gali bent iš dalies paaiškinti, kodėl šiais metais, skirtingai nei ankstesniais, didesnei daliai žmonių buvo būdinga nuostata prisidėti prie pilietinių veiklų, jeigu visai šaliai iškiltų rimta politinė problema. Šią nuostatą, matyt, sustiprino ir naujosios Vyriausybės veiksmai. Paskelbtas ir pradėtas įgyvendinti antikrizinių veiksmų planas akivaizdžiai yra nepriimtinas daliai visuomenės. Nepasitenkinimas valdžios veiksmais taip pat stiprino pilietinio aktyvumo potencialą, kuris 2009 m. sausį virto ir realiomis protesto akcijomis. Vis dažniau organizuojamos labdaros akcijos, suteikiančios galimybę gyventojams nedidelėmis pinigų sumomis paremti socialines paramos reikalingas visuomenės grupes, pilietinį sąmoningumą skatinančios programos, tokios kaip „Stop karui keliuose“, sudarė palankias sąlygas per šiuos metus stiprėti toms gyventojų pilietinėms veikloms, kurios nereikalauja didesnių laiko ar energijos išteklių, tačiau leidžia žmonėms šiek tiek prisidėti prie bendrų problemų sprendimo. 2008 m. vyko mokytojų protesto akcijos, kuriose buvo reikalaujama pakelti atlyginimus. Tai atsispindi ir tyrimo rezultatuose: mokytojų pilie-

tinis aktyvumas yra gerokai aukštesnis nei visos visuomenės. Antrojoje metų pusėje vis labiau plitusi krizės retorika, nedarbo augimas, infliacija, kylančios komunalinių paslaugų kainos skatino socialinio nesaugumo jausmo stiprėjimą. Kita vertus, visuomenėje toliau vyrauja nuomonė, kad paprasti jos piliečiai turi labai mažai įtakos priimamiems sprendimams. Tokią nuostatą neabejotinai stiprino ir 2008 m. valdžios priimti ar įgyvendinti kontroversiški sprendimai: pavyzdžiui, įsteigti Leo LT nesutrukdė gausios pilietinės akcijos. Tokios patirtys kuria neigiamą foną, palaikantį nuostatą, kad paprasti piliečiai neturi įtakos valstybės valdymui.

Šį leidinį sudaro dvi dalys. Pirmoje dalyje yra pristatomi 2008 metų Lietuvos gyventojų pilietinės galios tyrimo rezultatai. Kiekvienai pilietinės galios dimensijai – domėjimuisi viešaisiais reikalais, pilietiniam aktyvumui, dalyvavimo pilietinėse veiklose potencialui, pilietinės įtakos suvokimui ir rizikų, susijusių su pilietinėmis veiklomis, vertinimui – yra skirtas atskiras skyrius, kuriame rasite ne tik pateiktus bendrus tyrimo duomenis, bet ir duomenų analizes pagal socialines-demografines gyventojų charakteristikas (lytį, amžių, išsimokslinimą, užimtumo statusą, pajamas, gyvenamąją vietą) bei 2008 ir 2007 metų tyrimo rezultatų palyginimą. Antroji leidinio dalis yra skirta Lietuvos mokytojų tyrimo rezultatams.

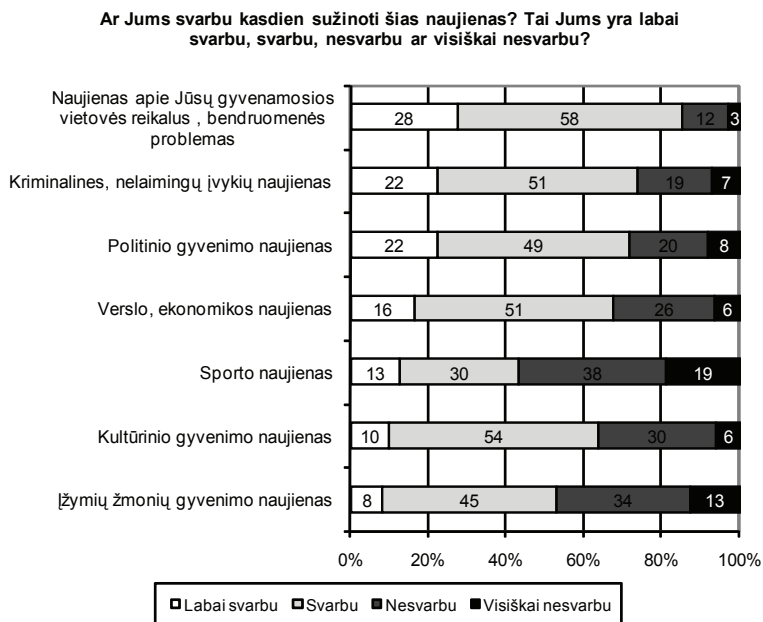
Visi tyrimo duomenys skelbiami Pilietinės visuomenės instituto tinklalapyje <http://www.civitas.lt>.

I. LIETUVOS GYVENTOJŲ PILIE TINĖ GALIA

1. DOMĖJIMASIS VIEŠAISIAIS REIKALAIS

Siekiant išsiaiškinti Lietuvos gyventojų domėjimąsi viešaisiais reikalais, apklausoje respondentų buvo klausama, ar jiems svarbu kasdien sužinoti įvairių gyvenimo sričių naujienas: sporto, įžymių žmonių gyvenimo, kultūrinio gyvenimo, politikos, verslo, ekonomikos, kriminalines, nelaimingų įvykių naujienas, naujienas apie jų gyvenamosios vietovės reikalus, bendruomenės problemas. Apklausos rezultatai yra pateikiami 1 paveiksle. Kaip matyti, svarbiausia šalies gyventojams yra kasdien sužinoti naujienas apie jų gyvenamosios vietovės reikalus (28 proc. apklaustųjų nurodė, kad šias naujienas sužinoti jiems labai svarbu, dar 58 proc. – kad svarbu). Politinio gyvenimo naujienas labai svarbu sužinoti penktadaliui šalies gyventojų (22 proc.). Tokiai pačiai daliai gyventojų labai įdomios yra kriminalinės

1 pav. Lietuvos gyventojų domėjimasis viešaisiais reikalais

ir nelaimingų įvykių naujienos. Verslo ir kultūrinio gyvenimo naujienos domina šiek tiek mažesnę dalį lietuvių nei anksčiau nurodytos trys naujienų grupės. Įžymių žmonių gyvenimo ir sporto naujienos apklausoje rečiausiai buvo nurodytos kaip naujienos, kurias kasdien labai svarbu ar svarbu sužinoti.

Analizuojant ryšius tarp domėjimosi įvairių gyvenimo sričių naujienomis pastebėta, kad domėjimasis politinio gyvenimo naujienomis, verslo ir ekonomikos naujienomis, kultūrinio gyvenimo naujienomis tarpusavyje koreliuoja. Tuo tarpu domėjimasis kriminalinėmis, nelaimingų įvykių naujienomis stipriai koreliuoja su domėjimusi įžymių žmonių gyvenimo naujienomis.

Domėjimasis politinio gyvenimo naujienomis priklauso nuo gyventojų amžiaus, išsimokslinimo ir pajamų. Kasdien sužinoti šias naujienas dažniau svarbu yra vyresniems gyventojams: tik 10 proc. 15–19 metų respondentų nurodė, kad politinės naujienos jiems yra labai svarbios; 20–49 metų amžiaus grupėse šios naujienos domina bent du kartus didesnę dalį žmonių, o 50 metų ir vyresnių gyventojų – net tris kartus didesnę dalį. Tarp išsimokslinimo ir domėjimosi politinio gyvenimo naujienomis taip pat yra tiesioginis ryšys: tik 9 proc. respondentų, kurie turi pradinį išsimokslinimą, teigė, kad jiems labai svarbu sužinoti politines naujienas, pagrindinio ir vidurinio išsimokslinimo grupėse tokių respondentų dalis atitinkamai sudarė 19 ir 21 proc., o aukštesniojo ir aukštojo išsimokslinimo grupėse – 25 ir 29 procentus. Mažesnes pajamas (600 Lt ir mažiau) gaunantys gyventojai rečiau nurodė, kad jiems yra labai svarbu sekti politinius įvykius, nei žmonės, turintys didesnes pajamas.

Panašios tendencijos matomos ir analizuojant domėjimąsi verslo ir ekonomikos naujienomis: rečiausiai jomis domisi jauni šalies gyventojai (15–19 metų), mažiau išsimokslinę ir mažesnes pajamas gaunantys. Dažniau jas sužinoti yra svarbu darbingo amžiaus gyventojams, žmonėms su aukštuoju išsimokslinimu bei didesnes pajamas turintiems gyventojams.

Domėjimasis gyvenamosios vietovės reikalais, bendruomenės problemomis labiausiai priklauso nuo gyvenamosios vietos: 40 proc. kaimo gyventojų teigė, kad jiems labai svarbu kasdien sužinoti šias naujienas, didmiesčiuose ir miestuose taip manančių buvo du kartus mažiau.

Kultūros naujienos dažniau domina vidutinio ir vyresnio amžiaus žmones, rečiau – jaunesnius nei 40 metų gyventojus. Du kartus dažniau nei vyrai kultūra domisi moterys. Tokiam domėjimuisi didžiausios įtakos turi išsimokslinimas:

žmonių, turinčių aukštąjį išsimokslinimą, du kartus daugiau domisi kultūros naujienomis nei žemesnio išsimokslinimo žmonių. Šios naujienos taip pat dažniau įdomios didmiesčių gyventojams nei kituose miestuose ar kaimuose gyvenantiems žmonėms.

Kriminalinės, nelaimingų įvykių naujienos bei įžymių žmonių gyvenimo naujienos dažniau domina vyresnius, šiuo metu jau esančius pensijoje, mažiau išsimokslinčius bei kaimo gyventojus. Galima taip pat pastebėti, kad kriminalinės naujienos dažniau yra įdomios vyrams, o įžymių žmonių naujienos labiau domina moteris.

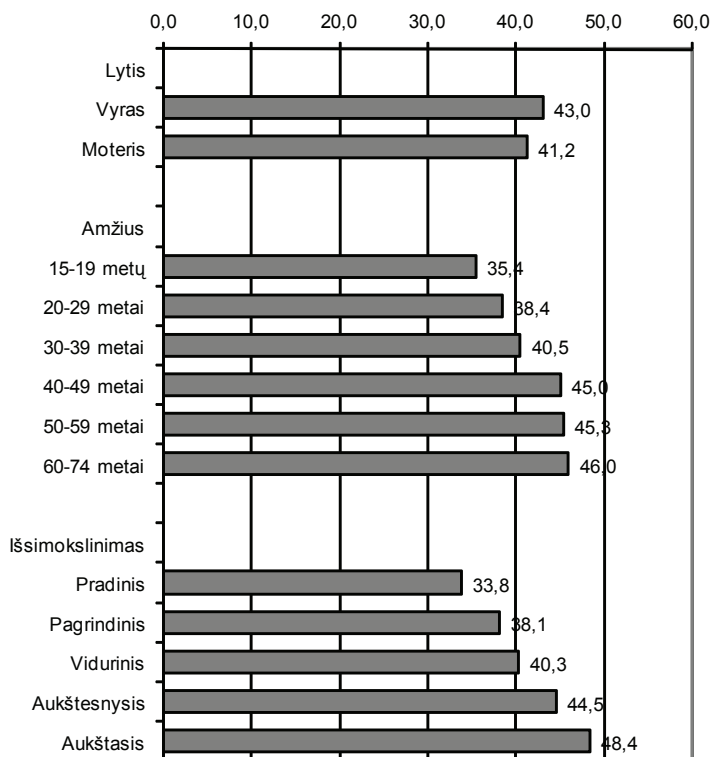
Aptariant Lietuvos gyventojų domėjimąsi sporto naujienomis – svarbiausias veiksnys yra lytis: net 22 proc. vyrų nurodė, kad šias naujienas sužinoti kasdien jiems yra labai svarbu; taip manančių moterų yra keturis kartus mažiau (5 proc.). Taip pat moksleiviai ir studentai du kartus dažniau (19 proc.) nei kitų užimtumo grupių respondentai nurodė, kad domisi sporto naujienomis.

Penki domėjimosi įvairių viešojo gyvenimo sričių naujienomis rodikliai – politikos, verslo ir ekonomikos, kultūros, sporto naujienos ir naujienos apie gyvenamosios vietovės reikalus – buvo sujungti į vieną indeksą, įgyjantį reikšmes nuo 0 iki 100. Lietuvos gyventojų domėjimosi viešais reikalais indekso vidurkis yra 42,1.

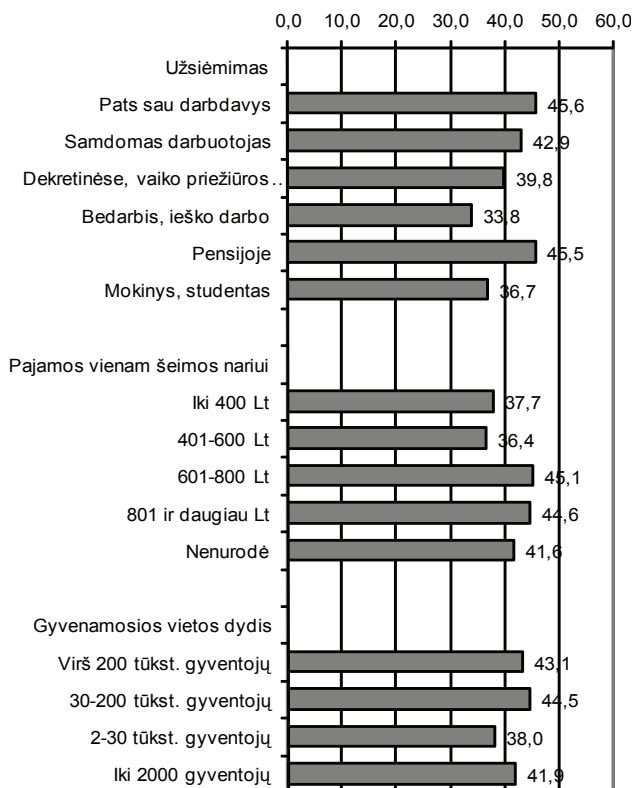
Šio indekso duomenų analizė pagal socialines demografines charakteristikas rodo, kad viešojo gyvenimo naujienos dažniau domina labiau išsimokslinčius, vidutinio ir vyresnio amžiaus gyventojus bei didesnes pajamas turinčius Lietuvos gyventojus (žr. 2 ir 3 pav.).

PILIETINĒS GALIOS INDEKSAS

2 pav. Domējamosi viešājo gyvenimo naujienomis indekso vidurķiai pagal lytī, amīiū ir īīsimokslinimā

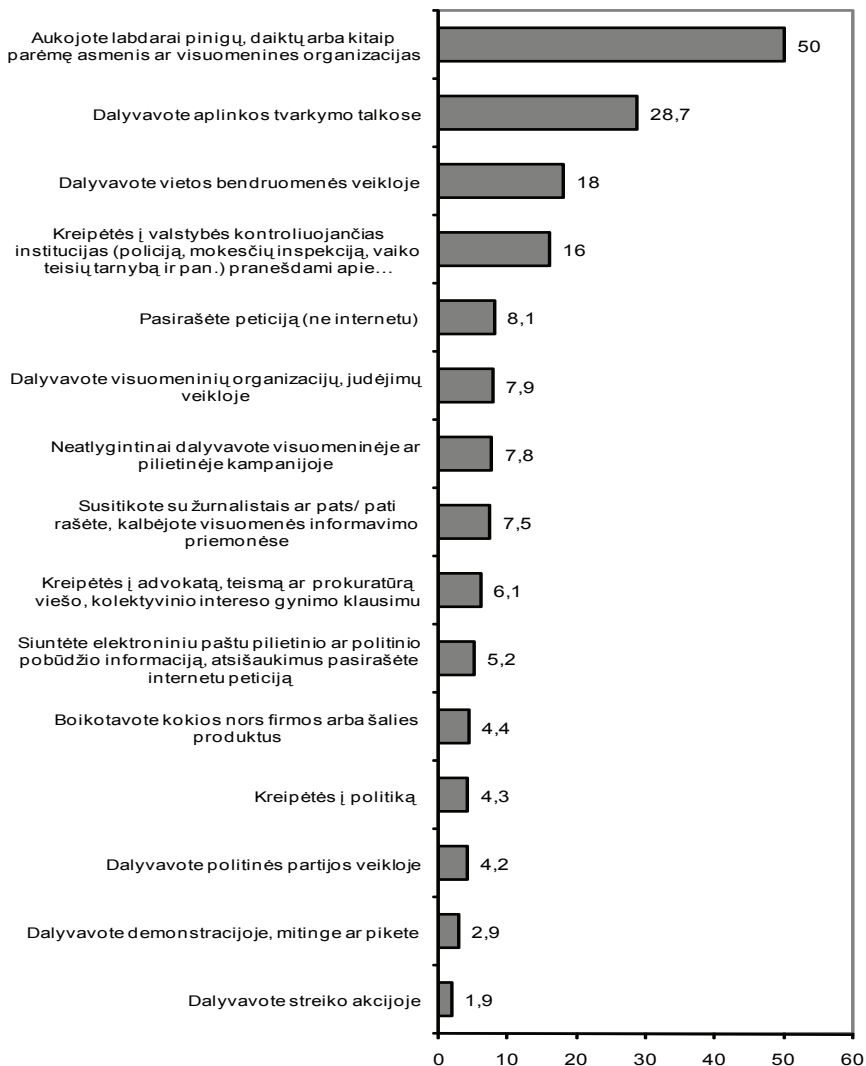
3 pav. Domėjimosi viešojo gyvenimo naujienomis indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, užsiėmimą ir pajamas

2. PILIETINIS AKTYVUMAS

Esamas visuomenės pilietinis aktyvumas yra svarbiausias pilietinės galios matmuo. Matuojant gyventojų pilietinį aktyvumą, respondentų buvo klausama, ar jie per pastaruosius metus yra dalyvavę įvairiose pilietinėse veiklose. Tyrimo rezultatai pateikiami 4 paveiksle.

4 pav. Gyventojų dalyvavimas pilietinėse veiklose, proc.

2008 m. daugiausia Lietuvos gyventojų dalyvavo labdaros akcijose: pusė respondentų teigė, kad yra per pastaruosius metus aukoję labdarai pinigų, daiktų arba kitaip parėmę asmenis ar visuomenines organizacijas. Trečdalis gyventojų yra daly-

vavę aplinkos tvarkymo talkose, penktadalis – bendruomeninėje veikloje, 16 proc. – kreipęsis į valstybės kontroliuojančias institucijas, pranešdami apie įstatymų pažeidimus. Likusiose veiklose dalyvavo mažiau nei dešimtadalis šalies gyventojų.

23 proc. Lietuvos gyventojų per pastaruosius metus yra dalyvavę tik vienoje iš tirtų pilietinių veiklų, 17 proc. – dvejose, 10 proc. – trijose, 7 proc. – keturiose, 9 proc. – penkiose ir daugiau. 34 proc. piliečių nedalyvavo nė vienoje iš šių veiklų.

Analizuojant dalyvavimą pilietinėse veiklose pagal socialines demografines charakteristikas, matyti, kad labiausiai dalyvavimas priklauso nuo išsimokslinimo. Gyventojų, turinčių aukštąjį išsimokslinimą, žymiai didesnis procentas (80 proc.) nei mažiau išsimokslinusių žmonių (nuo 54 iki 67 proc.) dalyvavo bent vienoje šių veiklų. Dalyvavimo skirtumai tarp žmonių, turinčių aukštąjį išsimokslinimą, ir mažiau išsimokslinusių gyventojų ypač dideli tokiose veiklose kaip susitikimas su žurnalistais ar rašymas, kalbėjimas visuomenės informavimo priemonėse, siuntimas elektroniniu paštu pilietinio ar politinio pobūdžio informacijos, peticijų pasirašymas internetu, kreipimasis į valstybės kontroliuojančias institucijas pranešant apie įstatymų pažeidimus.

Tarp amžiaus ir dalyvavimo pilietinėse veiklose yra atvirkštinis ryšys: kuo vyresni gyventojai, tuo mažesnė jų dalis yra įsitraukusi į pilietines veiklas. Pagal 2008 m. tyrimo duomenis, jauniausia respondentų grupė (15–19 metų) išsiskyrė didžiausiu procentu dalyvaujančių visuomeninių organizacijų ir judėjimų veikloje, aplinkos tvarkymo talkose, bei didžiausiu procentu dalyvavusių streikuose, demonstracijose, piketuose. 20–39 metų amžiaus gyventojai dažniau nei kitų amžiaus grupių žmonės dalyvavo pilietinėse veiklose, paremtose naujų informacinių technologijų panaudojimu (siuntė elektroniniu paštu pilietinio ar politinio pobūdžio informaciją, atsišaukimus, pasirašė internetu peticiją), dažniau kreipėsi į valdžios kontroliuojančias institucijas, pranešdami apie įstatymų pažeidimus.

Duomenys atskleidžia didelius pilietinio aktyvumo skirtumus pagal gyventojų užimtumo statusą: pasyviausi yra pensininkai ir bedarbiai, aktyviausia visuomenės dalis – moksleiviai, studentai. Mažesnę įtaką pilietiniam dalyvavimui turi pajamos: vis dėlto nemažoje dalyje veiklų dažniau dalyvauja didesnes pajamas gaunantys žmonės (801 Lt ir daugiau).

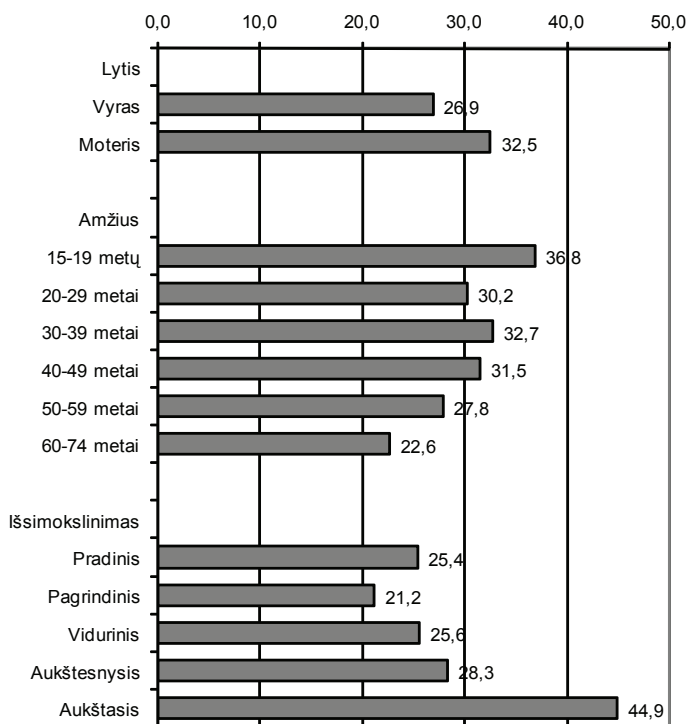
Įtaką gyventojų pilietiniam aktyvumui turi ir gyvenamoji vieta: 7 iš 10 didmiesčių ir miestų gyventojai ir tik 5 iš 10 kaimo gyventojų yra įsitraukę į bent vieną pilietinę veiklą.

Svarbi ir lyties įtaka: 70 proc. apklausoje dalyvavusių moterų nurodė dalyvavusios bent vienoje iš penkiolikos tirtų pilietinių veiklų, pilietiškai aktyvių vyrų buvo 10 proc. mažiau. Šis skirtumas labiausiai yra nulemtas didesnio moterų aktyvumo labdaros akcijose ir bendruomeninėje veikloje.

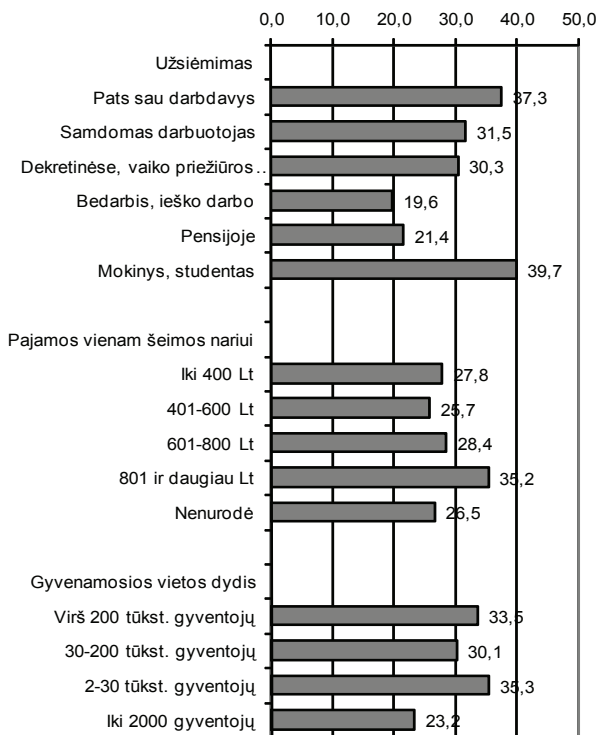
Dalyvavimo pilietinėse veiklose rodikliai buvo sujungti į pilietinio aktyvumo indeksą, kuris įgyja reikšmes nuo 0 iki 100 (išsamesnė informacija apie indeksą pateikiama 1 priede). Lietuvos gyventojų pilietinio aktyvumo indekso vidurkis 2008 metais – 29,8.

Šio indekso analizė pagal socialines-demografines charakteristikas rodo, kad aktyvesni pilietinėse veiklose yra labiau išsimokslinę, jaunesni, studijuojantys ir dirbantys, gyvenantys miestuose, didesnes pajamas gaunantys šalies gyventojai (žr. 5 ir 6 pav.).

5 pav. Pilietinio aktyvumo indekso vidurkiaai pagal lytį, amžių ir išsimokslinimą

6 pav. Pilietinio aktyvumo indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, užsiėmimą ir pajamas

Lyginamoji 2007 m. ir 2008 m. gyventojų dalyvavimo pilietinėse veiklose duomenų analizė atskleidė, kad per šiuos metus bendros pilietinio dalyvavimo tendencijos visuomenėje liko iš esmės nepakitę:

Pirma, pilietinės veiklos, į kurias gausiausiai įsitraukia Lietuvos gyventojai, per metus išliko tokios pat: dalyvavimas labdaros akcijose, aplinkos tvarkymo talkose, bendruomeninėje veikloje ir kreipimasis į valstybės kontroliuojančias institucijas. Visose kitose veiklose, kaip ir prieš metus, dalyvauja mažiau nei dešimtadalis Lietuvos gyventojų.

Antra, išliko reikšmingai nepakitęs dalyvaujančių žmonių procentas. Yra tik nežymiai padidėjęs dalyvaujančių labdaros akcijose procentas (2007 m. – 45 proc., 2008 m. – 50 proc.) ir besikreipiančių į valstybės kontroliuojančias institucijas

su pranešimais apie įstatymų pažeidimus, (2007 m. – 11 proc., 2008 m. – 16 proc.) procentas.

Trečia, minėti pokyčiai nelemia statistiškai reikšmingo bendro Lietuvos gyventojų pilietinio aktyvumo lygio padidėjimo: 2007 m. pilietinio aktyvumo indekso vidurkis buvo 27,4, o 2008 – 29,8.

3. DALYVAVIMO PILIETINĖSE VEIKLOSE POTENCIALAS

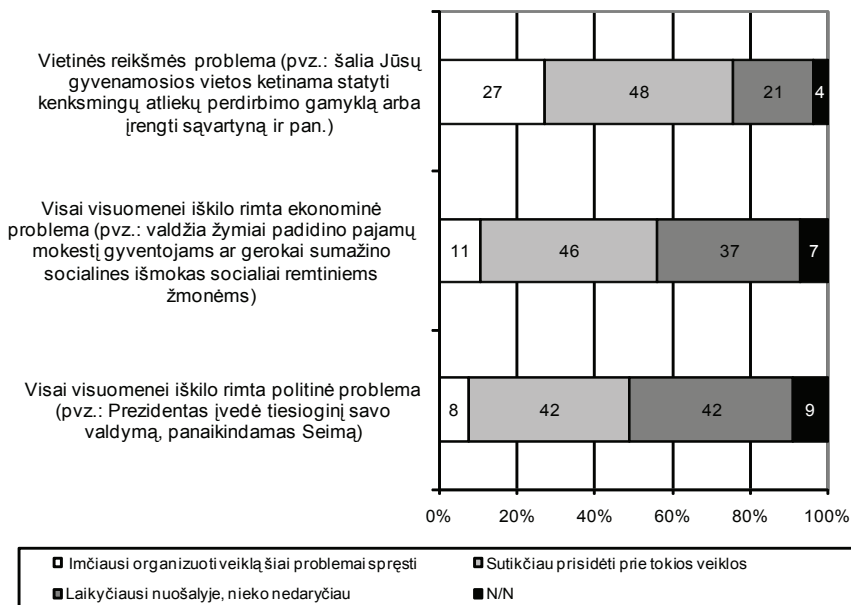
2008 m. tyrime buvo taikomi trys dalyvavimo pilietinėse veiklose potencialo rodikliai: respondentų buvo klausiama, ar jie imtųsi inicijuoti pilietines akcijas, ar prisidėtų prie jų, jeigu visai visuomenei iškiltų rimta politinė ar ekonominė problema, jei bendruomenė, kuriai žmogus priklauso, susidurtų su vietinės reikšmės problema.

Kaip ir prieš metus atliktame tyrime, 2008 metų tyrimo duomenys rodo, kad labiausiai Lietuvos gyventojus paskatintų imtis veiklos vietinės reikšmės problemos, su kuriomis susidurtų jie patys ar jų aplinkos žmonės: 27 proc. apklaustų žmonių teigė, kad imtųsi organizuoti veiklą tokiai problemai spręsti, dar 48 proc. nurodė, kad prisidėtų prie tokios veiklos (žr. 7 pav.). Tris kartus mažesnė dalis gyventojų imtųsi organizuoti veiklą, skirtą spręsti visai visuomenei iškilusią rimtą ekonominę ar politinę problemą (atitinkamai 11 ir 8 proc.) ir du kartus daugiau žmonių nei vietinės reikšmės problemos atveju būtų linkę laikytis nuošalėje.

Lietuvos gyventojų nuostata imtis įvairių pilietinių veiklų labiausiai priklauso nuo amžiaus: 15–19 metų respondentai žymiai dažniau nei vyresni gyventojai nurodė, kad imtųsi telkti žmones pilietinėms akcijoms, jeigu visai visuomenei iškiltų rimta politinė ar ekonominė problema (atitinkamai 22 proc. ir 19 proc.). Kad susidūrę su vietinės reikšmės problema imtųsi organizuoti veiklą jai spręsti, dažniau tvirtino ne tik 15–19 metų, bet ir 20–29 metų respondentai: 4 iš 10 šių amžiaus grupių žmonių nurodė, kad imtųsi tai daryti. Beveik pusė vyresnių nei 60 metų gyventojų tokiu atveju liktų nuošalėje.

Potencialiam visuomenės pilietiniam aktyvumui taip pat įtakos turi išsimokslinimas, gyvenamoji vieta, užimtumas ir pajamos. Aukštąjį išsimokslinimą turintys gyventojai nesiskiria nuo kitų išsimokslinimo grupių pagal pasiryžimą imtis organizuoti veiklą, kai visai visuomenei iškyla rimta politinė ar ekonominė problema, tačiau didesnė jų dalis (35 proc.) nurodė, kad taptų veiklų, skirtų spręsti

7 pav. Įsivaizduokite, kad staiga iškilo rimta politinė/ekonominė/vietinės reikšmės problema. Kaip Jūs elgtumėtės tokioje situacijoje?

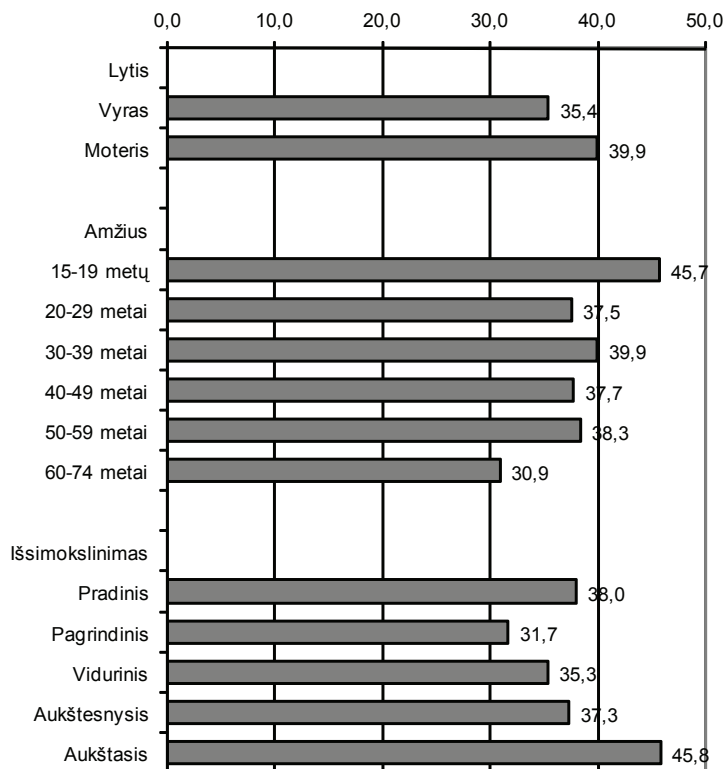
vietinės bendruomenių problemas, iniciatoriais, taip pat didesnę jų dalis prisidėtų prie veiklų visais trim atvejais.

Kaimo gyventojai dažniau nei miestų ir ypač didmiesčių gyventojai teigė, kad liktų nuošalyje susidūrę su ekonomine ar politine problema. Pasyvesni taip pat liktų mažas pajamas turintys gyventojai, pensininkai ir bedarbiai. Verta taip pat pastebėti, kad vyrai dažniau nei moterys nurodė, kad liktų nuošalyje visuomenei susidūrus su minėtomis problemomis.

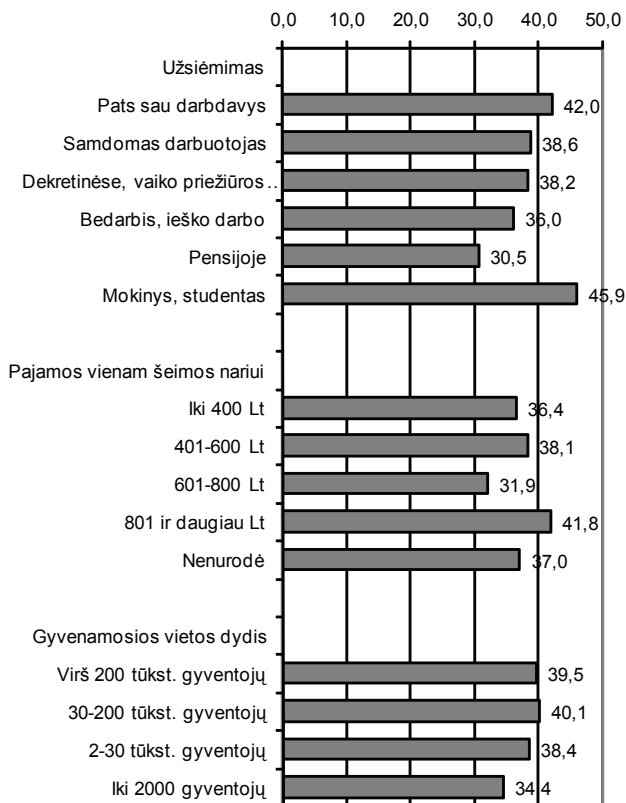
Trys nuostatų į dalyvavimą pilietinėse veiklose rodikliai buvo sujungti į potencialaus pilietinio aktyvumo indeksą, kuris įgyja reikšmes nuo 0 iki 100 (išsamesnė informacija apie indeksą pateikiama 1 priede). Lietuvos gyventojų pilietinio dalyvavimo potencialo indekso vidurkis 37,8. Šio indekso vidurkių analizė pagal socialines-demografines gyventojų charakteristikas (žr. 8 ir 9 pav.) dar kartą patvirtina tendencijas, atskleistas atskiroje rodiklių, sudarančių indeksą, analizėje.

PILIETINĒS GALIOS INDEKSAS

8 pav. Potencialaus pilietinio aktyvumo indeksa vidurkiai pagal lyti, amžiu ir išsimokslinimā

9 pav. Potencialaus pilietinio aktyvumo indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, užsiėmimą ir pajamas

Lietuvos visuomenės potencialaus pilietinio aktyvumo lygis per pastaruosius metus išliko nepasikeitęs: 2007 m. potencialaus pilietinio indekso vidurkis, įvertintas atsižvelgus į metodinius indekso pakeitimus, yra 35,1; ši reikšmė statistiškai reikšmingai nesiskiria nuo 2008 m. indekso vidurkio reikšmės – 37,8.

Kita vertus, galima pastebėti, kad lyginamoji 2007 ir 2008 metų duomenų analizė rodo šiek tiek pakitusią gyventojų nuostatą imtis pilietinės veiklos, kai visa visuomenė susiduria su rimta politine problema: 2007 m. atsakydami į klausimą, kaip elgtųsi šioje situacijoje, 6 proc. respondentų nurodė, kad imtųsi organizuoti veiklą šiai problemai spręsti, 33 proc. – kad prisidėtų prie tokios veiklos, o 51

proc. – kad laikytųsi nuošalyje. Pagal 2008 m. tyrimo duomenis, šiek tiek sumažėjo dalis žmonių, kurie liktų nuošalyje iškilus politinei problemai (42 proc.), o tų, kurie prisidėtų prie veiklos, dalis išaugo (42 proc.). Gyventojų nuostatos įsitraukti į pilietines veiklas kilus visai visuomenei rimtai ekonominei problemai ar susidūrus su vietinės reikšmės problema per metus nepasikeitė.

4. PILIETINĖS ĮTAKOS SUVOKIMAS

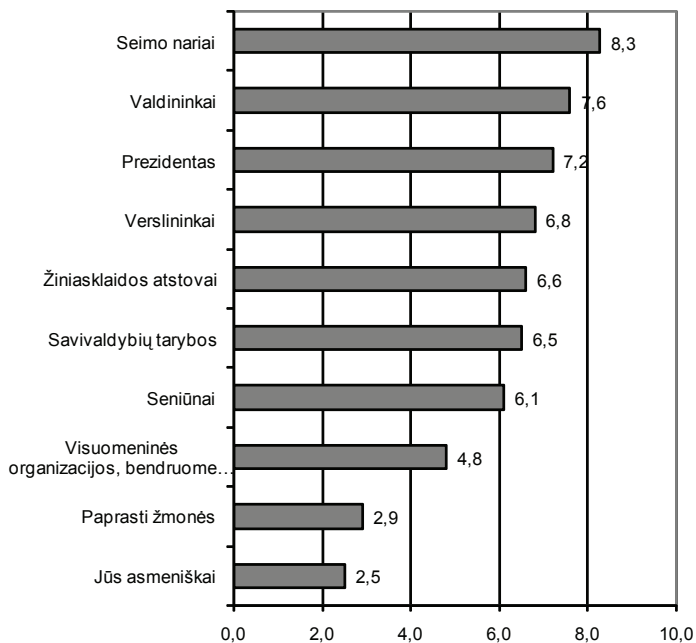
Tiriant pilietinę galią respondentai prašyti naudodamiesi 10 balų skale įvertinti, kiek įvairios visuomeninės grupės turi įtakos priimant sprendimus, darančius įtaką visos visuomenės ar atskirų jos grupių gyvenimui. Lietuvos gyventojų nuomone, didžiausią įtaką turi šalies valdžia (žr. 10 pav.): Seimo nariai, Prezidentas, valdininkai. Mažiau įtakos, gyventojų nuomone, turi vietos valdžia (seniūnai, savivaldybių tarybos). Žiniasklaidos ir verslininkų įtaka laikoma esanti didesnė nei vietinės valdžios, tačiau mažesnė nei šalies valdžios institucijų. Visuomenės organizacijų ir bendruomenių įtaka priimant svarbius sprendimus laikoma esanti žemesnė nei vidutinė. Skeptiškiausiai žvelgiama į savo ar kitų paprastų žmonių galimybes paveikti sprendimus.

Gyventojų požiūris į įvairių visuomeninių grupių galią priklauso nuo jų socialinių-demografinių charakteristikų.

Amžius labiausiai turi įtakos gyventojų nuostatai dėl visuomeninių organizacijų, paprastų žmonių ar asmeninės galios paveikti svarbius sprendimus: 60 metų ir vyresni gyventojai prasčiausia vertina savo asmenines, eilinių piliečių ir jų organizacijų galimybes (atitinkami vertinimo vidurkiai – 2,1, 2,4 ir 4,5); jauniausia amžiaus grupė (15–19 metų žmonės) išsiskiria optimistiškiausia nuostata (vertinimo vidurkiai – 2,6, 3,5 ir 5,5). Jauniausi respondentai taip pat žymiai geriau įvertino Prezidento įtaką priimant sprendimus: net 53 proc. 15–19 metų respondentų manė, kad Prezidentas turi labai didelę įtaką. Du kartus mažiau taip manančių buvo kitose amžiaus grupėse.

Aptariant išsimokslinimo įtaką, galima pastebėti, kad tarp žmonių, turinčių aukštąjį išsimokslinimą, yra du kartus mažiau manančių, kad jie asmeniškai, kiti paprasti žmonės ar visuomeninės organizacijos, neturi visiškai jokios įtakos priimant sprendimus, nei kitose išsimokslinimo grupėse. Valdžios žmonių įtakos sprendimų priėmimui analizė pagal išsimokslinimo grupes atskleidžia priešingą tendenciją:

10 pav. Įvairių visuomeninių grupių įtakos vertinimo vidurkia

Seimo narių, prezidento, valdininkų, savivaldybės tarybų bei seniūnų įtaką labiau vertina mažiau išsimokslinę, o prasčiau – geriau išsimokslinę gyventojai.

Įvairių visuomeninių grupių galios suvokimas taip pat priklauso nuo gyvenamosios vietos: 64 proc. kaimo vietovėse gyvenančių respondentų manė, kad jie asmeniškai neturi jokios įtakos priimant sprendimus, o didmiesčiuose tokie respondentai sudarė tik 42 proc. Ta pati tendencija atsiskleidžia ir vertinant paprastų žmonių bei visuomeninių organizacijų įtaką. Didmiesčių gyventojai mažiau nei kitų miestų ir kaimo gyventojai tiki Seimo narių bei prezidento galia.

Vyrų ir moterų vertinimai statistiškai reikšmingai skiriasi tik dėl valdžios žmonių įtakos: moterys priskiria daugiau galios nei vyrai Seimo nariams, valdininkams, prezidentui, savivaldybių taryboms ir seniūnams.

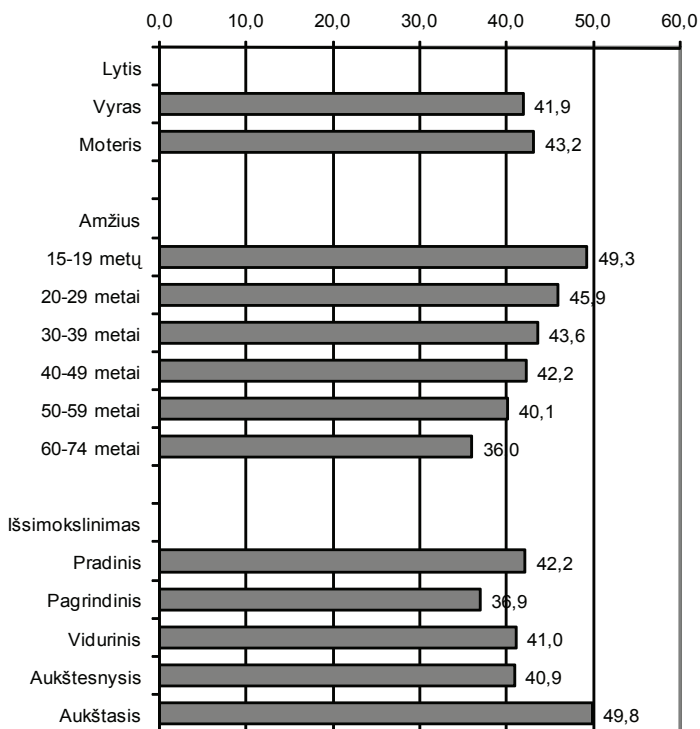
Užimtumas ir pajamos taip pat lemia nuomonių skirtumus. Mažiausias pajamas gaunantys žmonės (400 Lt ir mažiau) mažiau tiki eilinių Lietuvos piliečių

galia, bet labiau tiki valdžios žmonių įtaka. Dirbantys ir besimokantys respondentai eilinių šalies piliečių įtaką vertino palankiau nei pensininkai ir bedarbiai.

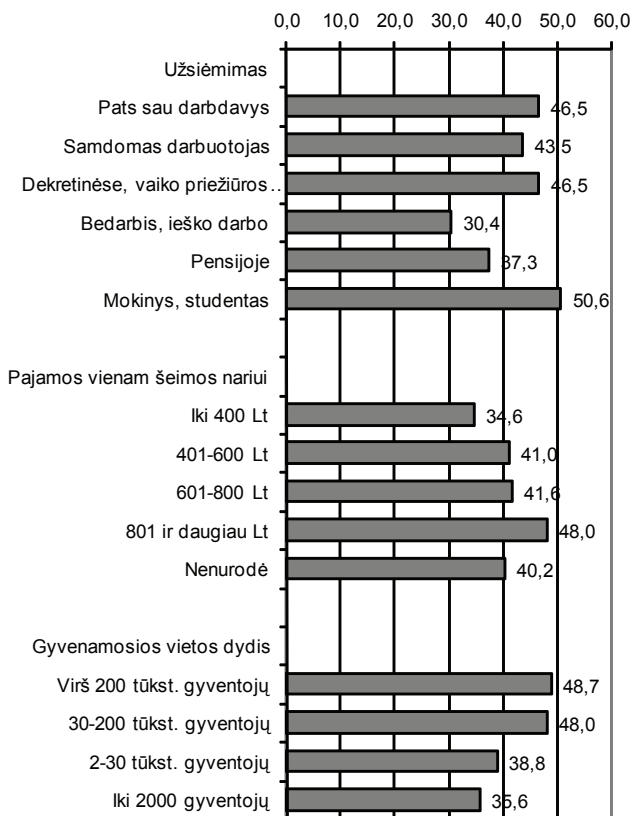
Gyventojų nuomonės apie jų asmeninę, kitų eilinių piliečių ir visuomeninių organizacijų įtaką priimant svarbius visai visuomenei ar atskiroms jos grupėms sprendimus rodikliai buvo sujungti į pilietinės įtakos suvokimo indeksą, kuris įgyja reikšmes nuo 0 iki 100 (išsamesnė informacija apie indeksą pateikiama 1 priede). Lietuvos gyventojų pilietinės įtakos suvokimo indekso vidurkis 42,6.

Apibendrinant šio indekso analizės rezultatus pagal socialines-demografines charakteristikas galima teigti, kad geriau eilinių Lietuvos žmonių įtaką vertina jaunesni, aukštąjį išsimokslinimą turintys, dirbantys ar besimokantys, didesnes pajamas gaunantys, didmiesčių ir miestų gyventojai (žr. 11 ir 12 pav.).

11 pav. Pilietinės įtakos suvokimo indekso vidurkliai pagal lytį, amžių ir išsimokslinimą

12 pav. Pilietinės įtakos suvokimo indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, užsiėmimą ir pajamas

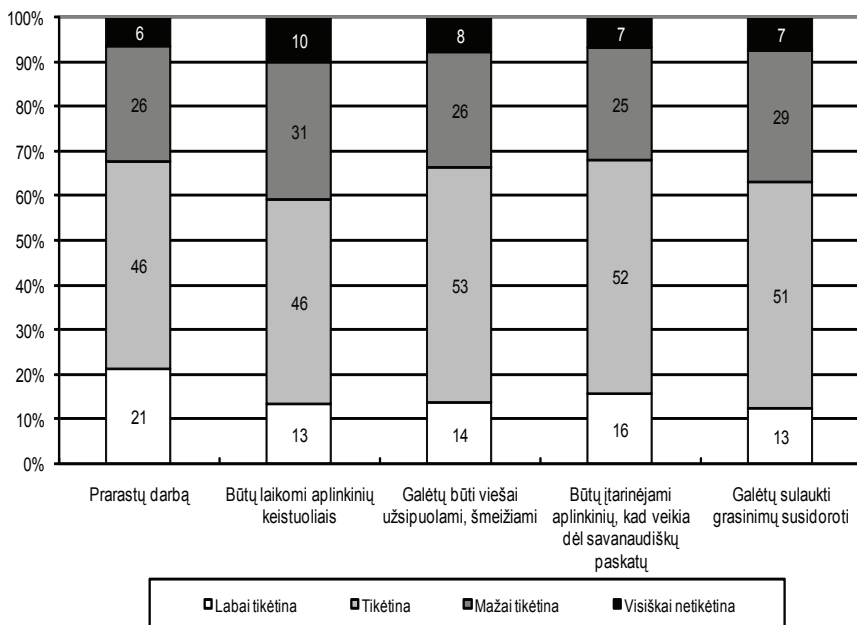

Lietuvos gyventojų nuostatos dėl eilinių piliečių galimybių paveikti sprendimų priėmimo procesus per metus išliko visiškai nepakitusios: 2007 ir 2008 metais visų dešimties visuomeninių grupių įtakos vertinimo vidurkiai statistiškai reikšmingai nesiskiria; tą patį patvirtina nesiskiriantys pilietinės įtakos suvokimo indekso vidurkiai: 2007 m. – 43,1, 2008 m. – 42,6.

5. RIZIKŲ, SUSIJUSIŲ SU PILIETINĖMIS VEIKLOMIS, VERTINIMAS

Norint sužinoti, kaip žmonės vertina rizikas, susijusias su pilietinėmis veiklomis, respondentų klausta, ar labai tikėtina, greičiau tikėtina, mažai tikėtina ar visiškai netikėtina, kad žmogus, inicijuojantis ar aktyviai dalyvaujantis pilietinėse akcijose, veiklose, prarastų darbą, būtų aplinkinių laikomas keistuoliu, viešai užsipuolamas ar šmeižiamas, būtų įtarinėjamas aplinkinių, kad veikia dėl savanaudiškų paskatų, sulauktų grasinimų susidoroti. Kaip ir 2007-ųjų, 2008 metų tyrimo duomenys atskleidžia, kad daugiau nei pusė Lietuvos gyventojų mano, kad yra labai tikėtina ar tikėtina pilietiškai aktyviam žmogui Lietuvoje susidurti su išvardintais pavojais. Tiesa, tų, kurie mano, kad „labai tikėtina“, jog pilietiškai aktyvūs žmonės gali nukentėti, yra du ar tris kartus mažiau nei tų, kurie nuosaikiau vertina šią tikimybę.

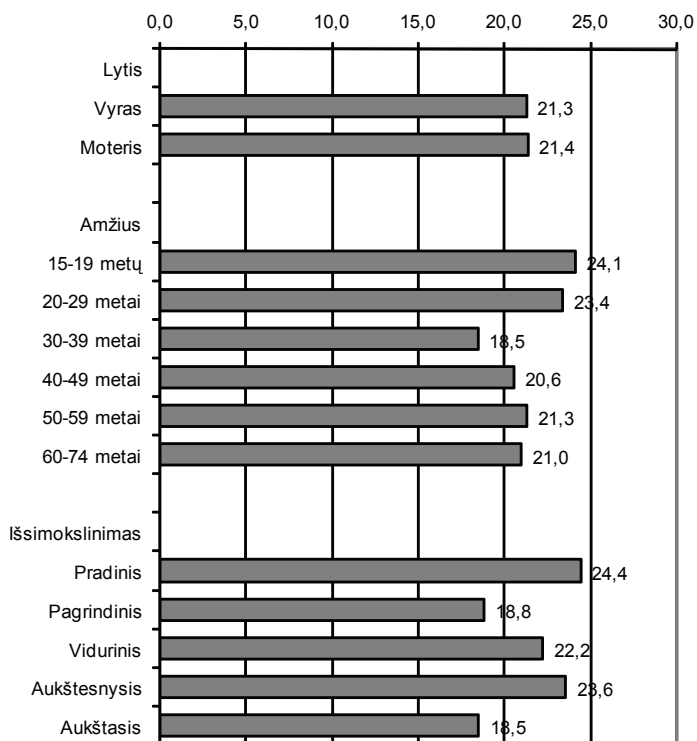
13 pav. Riziku, susijusių su dalyvavimu pilietinėse veiklose, vertinimas

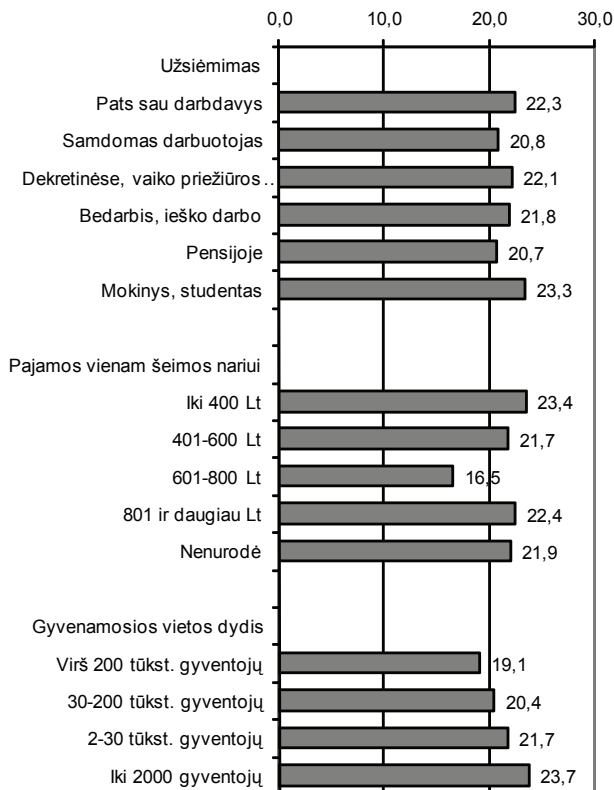
Skirtingoms socialinėms-demografinėms grupėms priklausantys gyventojai panašiai vertino rizikas: kokių nors sisteminių skirtumų pagal gyventojų amžių, išsimokslinimą, gyvenamąją vietą, užimtumo statusą ir pajamas tyrimo duomenys nerodo.

Penki rizikų vertinimo rodikliai buvo sujungti į pilietinės veiklos rizikų vertinimo indeksą, kuris įgyja reikšmes nuo 0 iki 100 (išsamesnė informacija apie indeksą pateikiama 1 priede). Didesnės reikšmės reiškia, kad gyventojai nemato pilietinės veiklos pavojų, o mažesnės rodo, jog, gyventojų nuomone, tokie pavojai tikėtini. 2008 m. Lietuvos gyventojų pilietinės veiklos rizikų vertinimo indekso vidurkis – 21,3. Rizikų vertinimo indekso vidurkiai įvairiose socialinėse-demografinėse grupėse (žr. 14 ir 15 pav.) statistiškai reikšmingai nesiskiria.

14 pav. Pilietinės veiklos rizikų vertinimo indekso vidurkiai pagal lytį, amžių ir išsimokslinimą

15 pav. Pilietinės veiklos rizikų vertinimo indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, užsiėmimą ir pajamas

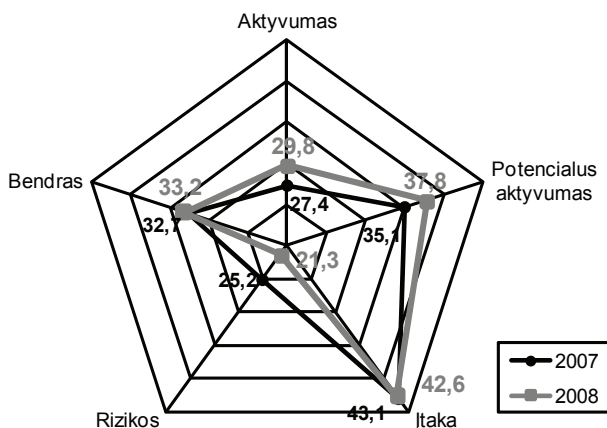
Šis pilietinės galios matmuo per pastaruosius metus pakito neigiamai: 2007 m. pilietinės veiklos rizikų vertinimo indekso vidurkis buvo 25,2, o 2008 m. – 21,3. Duomenys rodo, kad per pastaruosius metus padidėjo procentas gyventojų, manančių, kad yra labai tikėtina, jog žmogus, inicijuojantis ar aktyviai dalyvaujantis pilietinėse akcijose, prarastų darbą (2007 m. – 13 proc., 2008 – 21), būtų laikomas aplinkinių keistuoliu (2007 m. – 8 proc., 2008 m. – 13); taip pat šiek tiek padidėjo procentas žmonių, manančių, kad labai tikėtina arba tikėtina, kad pilietiškai aktyvus žmogus būtų viešai užsipuolamas ar įtarinėjamas aplinkinių, kad veikia dėl savanaudiškų paskatų (2007 m. – 62 proc., 2008 m. – 68).

6. LIETUVOS GYVENTOJŲ PILIE TINĖS GALIOS INDEKSAS

Lietuvos visuomenės pilietinės galios indeksas yra sudaromas iš keturių anksčiau aptartų rodiklių – esamo pilietinio aktyvumo indekso, potencialaus pilietinio aktyvumo indekso, pilietinės įtakos suvokimo indekso ir pilietinės veiklos rizikos vertinimo indekso. Šis indeksas įgyja reikšmes nuo 0 iki 100 (išsamesnis indekso apskaičiavimo aptarimas pateikiamas 1 priede).

2008 m. Lietuvos gyventojų pilietinės galios indeksas – 33,2. 2007 metais šis indeksas buvo 32,7. Apibendrinant galima pastebėti, kad, nors bendras pilietinės galios lygis per metus išliko nepakitęs, šiek tiek padidėjo dalyvavimo pilietinėje veikloje ir potencialaus pilietinio aktyvumo indeksai (žr. 16 pav.). Tačiau tuo pat metu sumažėjo pilietinės veiklos rizikos vertinimo indeksas. Kitaip tariant, nors dalyvavimas ir potencialus aktyvumas yra šiek tiek aukštesni nei buvo prieš metus, tačiau Lietuvos gyventojams dalyvauti visuomeninėje veikloje atrodo dar labiau rizikinga.

16 pav. Pilietinės galios indekso sudedamosios dalys 2007–2008 m.m.

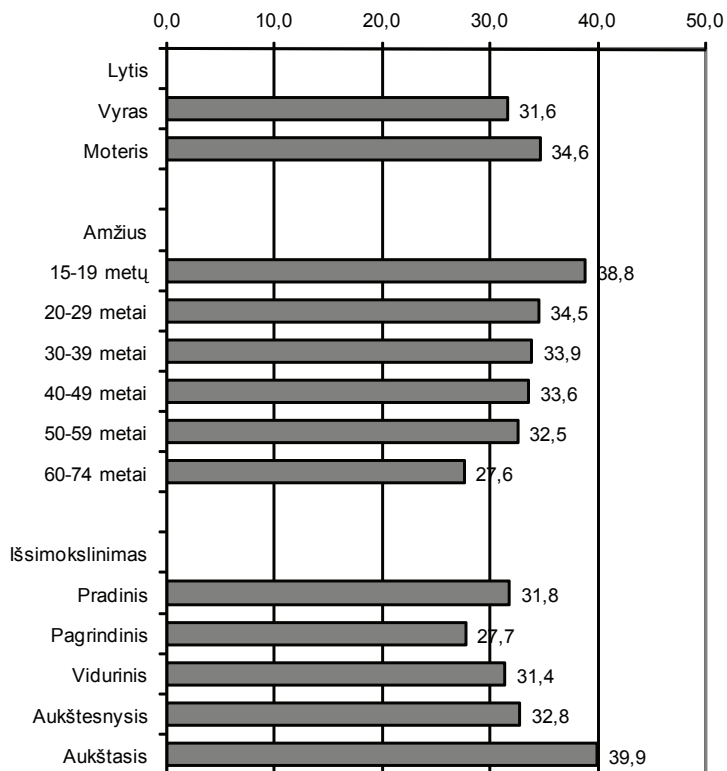

2008 metų duomenys rodo, kad įvairių socialinių-demografinių grupių pilietinė galia skiriasi: daugiau jos turi jaunesni, labiau išsimokslinę, didesnes pajamas gaunantys, dirbantys ir besimokantys, didmiesčių ir miestų gyventojai, mažiau –

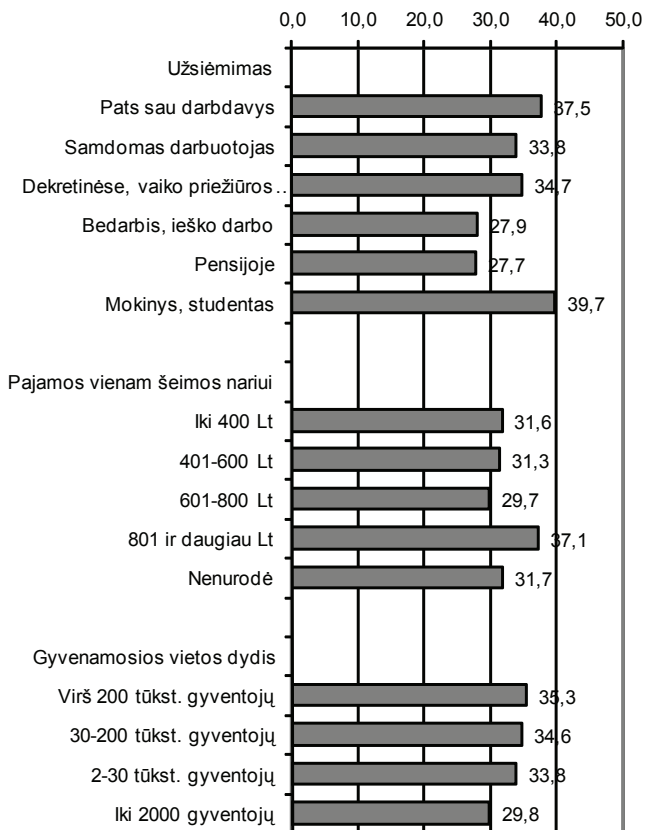
PILIETINĖS GALIOS INDEKSAS

menkiau išsimokslinę, pensininkai, bedarbiai, vyresni nei 60 metų, mažas pajamas gaunantys, kaimo gyventojai (žr. 17 ir 18 pav.).

17 pav. Lietuvos visuomenės pilietinės galios indekso vidurkiai pagal lytį, amžių ir išsimokslinimą

18 pav. Lietuvos visuomenės pilietinės galios indekso vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, užsiėmimą ir pajamas

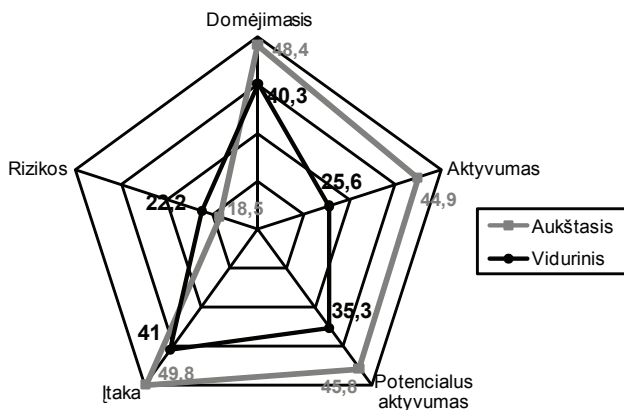

Įdomūs yra apibendrinti skirtumai pagal kai kurias demografines charakteristikas. Lietuvos gyventojai, turintys aukštąjį išsimokslinimą, yra gerokai labiau pilietiškai aktyvūs, demonstruoja didesnę pilietiškumo potencialą, jaučiasi turį daugiau įtakos nei turintieji tik vidurinį išsimokslinimą (žr. 19 pav.). Tačiau tuo pat metu jie mato ir daugiau pilietinės veiklos rizikų. Tą patį galima pasakyti ir lyginant didžiųjų miestų bei kaimų gyventojus (žr. 20 pav.). Miestiečiai yra aktyvesni ir mano turį daugiau įtakos, tačiau mato ir daugiau pilietinės veiklos rizikų. Tai, kad rizikas nukentėti dėl dalyvavimo pilietinėse veiklose dažniau mato

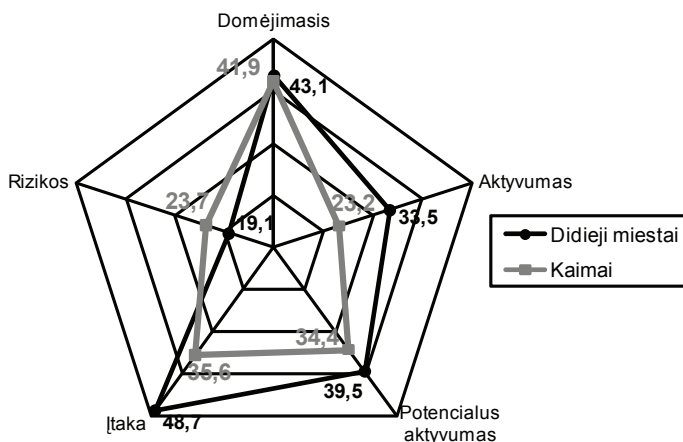
PILIETINĖS GALIOS INDEKSAS

pilietiškai aktyvūs žmonės, o ne tie, kurie tokiose veiklose nedalyvauja, rodo, kad socialinė aplinka pilietinėms veikloms Lietuvoje nėra palanki.

19 pav. Pilietinės galios indekso sudedamosios dalys pagal išsimokslinimo lygį

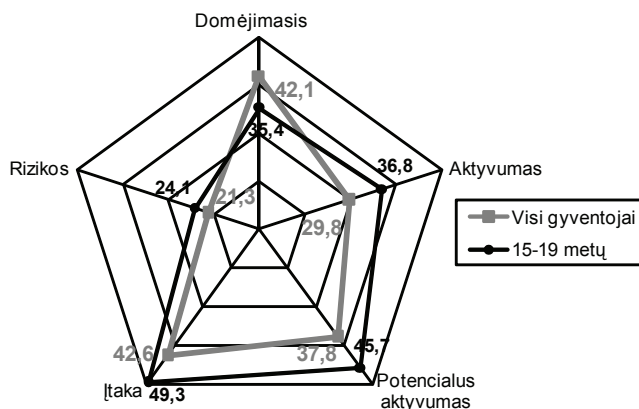
20 pav. Pilietinės galios indekso sudedamosios dalys pagal gyvenamosios vietovės dydį

Svarbu aptarti ir amžiaus įtaką pilietinei galiai. Pagal tyrimo duomenis, itin išsiskiria 15–19 metų šalies gyventojai (žr. 21 pav.). Šioje amžiaus grupėje buvo didžiausias procentas dalyvavusių streikuose, demonstracijose, piketuose, visuomeninių organizacijų ir judėjimų veikloje, aplinkos tvarkymo talkose. Ši grupė išsiskiria ir didesne nei vidurkis pilietinio aktyvumo indekso reikšme. 15–19 metų respondentai žymiai dažniau nei vyresni gyventojai nurodė, kad imtųsi telkti žmones pilietinėms akcijoms, jeigu visai visuomenei iškiltų rimta politinė ar ekonominė problema. Susidūrę su vietinės reikšmės problema, imtųsi organizuoti veiklą jai spręsti 4 iš 10 aptariamų amžiaus grupės žmonių. Šie skirtumai matomi ir lyginant visų gyventojų bei 15–19 metų respondentų pilietinio aktyvumo potencialo indeksų reikšmes. Jauni Lietuvos gyventojai optimistiškiausiai vertina savo pačių, eilinių piliečių ir visuomeninių organizacijų įtaką priimant svarbius visai visuomenei ar jos grupėms sprendimus.

Tačiau Lietuvos jaunimas, nepaisant reikšmingai didesnio esamo ir potencialaus pilietinio aktyvumo, mažai domisi krašto naujienomis: tik 10 proc. 15–19 metų respondentų nurodė, kad politinės naujienos jiems yra labai svarbios; 20–49 metų amžiaus grupėse šios naujienos domina bent du kartus didesnę dalį žmonių, o 50 metų ir vyresnių gyventojų – net tris kartus didesnę dalį.

21 pav. Pilietinės galios indekso sudedamosios dalys pagal amžių

Taigi bendra jaunų žmonių pilietinė galia yra didesnė nei vyresnių ir tai galėtų būti vertinama kaip teigiama tendencija. Vis dėlto gana didelis jaunų žmonių potencialus pilietinis aktyvumas ir jų visiškai nesidomėjimas viešaisiais reikalais rodo, kad esama rizikos, jog jų jaunatvišku pilietiniu entuziazmu gali pasinaudoti kitos socialinės grupės, siekdamos savanaudiškų tikslų.

7. IŠVADOS

2008 metų tyrimo duomenys rodo, kad politines naujienas labai svarbu kasdien sužinoti tik penktadaliui lietuvių. Panaši dalis kasdien domisi verslo ir ekonomikos naujienomis. Lietuvos gyventojams įdomiausias yra naujienos apie jų gyvenamosios vietovės reikalus ar bendruomenės problemas, antroje vietoje pagal svarbą yra kriminalinės ir nelaimingų įvykių naujienos. Kitos naujienos – kultūros, sporto ir išymų žmonių gyvenimo – įdomios kur kas mažesnei daliai Lietuvos žmonių. Viešieji reikalai dažniau domina labiau išsimokslinusių, vidutinio ir vyresnio amžiaus gyventojus bei didesnes pajamas turinčius Lietuvos gyventojus. Bendras Lietuvos gyventojų domėjimosi viešais reikalais indeksas rodo vidutinį Lietuvos gyventojų domėjimąsi politinėmis, ekonomikos, kultūros, sporto ir jų gyvenamosios vietovės naujienomis.

Šiek tiek daugiau nei trečdalis Lietuvos gyventojų per pastaruosius metus nedalyvavo nė vienoje pilietinėje veikloje. 2008 m. daugiausia Lietuvos gyventojų yra dalyvavę labdaros akcijose (50 proc.), trečdalis gyventojų yra dalyvavę aplinkos tvarkymo talkose, penktadalis – bendruomeninėje veikloje, 16 proc. – kreipęsi į valstybės kontroliuojančias institucijas, pranešdami apie įstatymų pažeidimus. Likusiose veiklose šiais metais dalyvavo mažiau nei dešimtadalis šalies gyventojų. Aktyvesni pilietinėse veiklose yra labiau išsimokslinę, jaunesni, studijuojantys ir dirbantys, gyvenantys miestuose, didesnes pajamas gaunantys šalies gyventojai.

Bendras Lietuvos gyventojų pilietinio aktyvumo indeksas rodo mažą Lietuvos gyventojų pilietinį aktyvumą. Lyginamoji 2007 m. ir 2008 m. gyventojų dalyvavimo pilietinėse veiklose duomenų analizė atskleidė, kad, nors dalyvavimo pilietinėse veiklose lygis šiek tiek išaugo, tai nėra reikšmingas pokytis.

Kaip ir prieš metus atliktame tyrime, 2008 metų tyrimo duomenys rodo, kad labiausiai Lietuvos gyventojus paskatintų imtis veiklos vietinės reikšmės problemos, su kuriomis susidurtų jie patys ar jų aplinkos žmonės: 27 proc. apklaustų

žmonių teigė, kad imtųsi organizuoti veiklą šiai problemai spręsti, dar 48 proc. nurodė, kad prisidėtų prie tokios veiklos. Treis kartus mažesnė dalis gyventojų imtųsi organizuoti veiklą, skirtą spręsti visai visuomenei iškilusią rimtą ekonominę ar politinę problemą, ir du kartus daugiau žmonių nei vietinės reikšmės problemos atveju būtų linkę laikytis nuošalyje. Potencialiam visuomenės pilietiniam aktyvumui įtakos taip pat turi amžius, išsimokslinimas, gyvenamoji vieta, užimtumas ir pajamos: daugiau pilietinio potencialo turi jauni šalies gyventojai, žmonės su aukštesniu išsimokslinimu, dirbantys ir besimokantys, didesnes pajamas gaunantys, didmiesčių ir miestų gyventojai. Bendras potencialaus pilietinio aktyvumo indeksas rodo mažesnę nei vidutinį pilietinį visuomenės potencialą. Nors Lietuvos visuomenės potencialaus pilietinio aktyvumo lygis per pastaruosius metus šiek tiek pakilo, tačiau teigti, kad tai yra esminis pokytis, negalima.

Lietuvos gyventojų nuomone, didžiausią įtaką priimant sprendimus, darančius įtaką visos visuomenės ar atskirų jos grupių gyvenimui, turi šalies valdžia: Seimo nariai, prezidentas, valdininkai. Mažiau įtakos, gyventojų nuomone, turi vietos valdžia (seniūnai, savivaldybių tarybos). Žiniasklaidos atstovų ir verslininkų įtaka gyventojams atrodo didesnė nei vietinės valdžios, tačiau mažesnė nei šalies valdžios institucijų. Visuomenės organizacijų ir bendruomenių įtaka priimant svarbius sprendimus atrodo žemesnė nei vidutinė. Skeptiškiausiai žvelgiama į savo bei kitų paprastų žmonių galimybes paveikti sprendimus.

Bendras piliečių galios suvokimo indeksas rodo, kad dauguma šalies gyventojų mano, jog eiliniai šalies piliečiai šiuo metu turi nedidelę įtaką priimant svarbius sprendimus. Geriau eilinių Lietuvos žmonių įtaką vertina jaunesni, aukštąjį išsimokslinimą turintys, dirbantys ar besimokantys, didesnes pajamas gaunantys, didmiesčių ir miestų gyventojai.

2008 metų tyrimo duomenys atskleidžia, kad daugiau nei pusė Lietuvos gyventojų mano, kad yra labai tikėtina ar tikėtina pilietišškai aktyviam žmogui Lietuvoje susidurti su tokiais pavojais kaip prarasti darbą, būti laikomam aplinkinių keistuoliu, būti viešai užsipultam, šmeižiamam, įtarinėjiamam dėl savanaudiškų paskatų, sulaukti grasinimų susidoroti. Skirtingoms socialinėms-demografinėms grupėms priklausantys gyventojai panašiai vertina rizikas. Bendras Lietuvos gyventojų pilietinių veiklų rizikos vertinimo indeksas rodo, kad visuomenėje vyrauja baimė nukentėti dėl dalyvavimo pilietinėse veiklose. Šis pilietinės galios matmuo

per metus pakito neigiamai: 2007 m. pilietinės veiklos rizikų vertinimo indekso vidurkis buvo 25,2, o 2008 m. – 21,3.

2008 metų bendras pilietinės galios indeksas, kurį sudaro pilietinio aktyvumo, potencialaus pilietinio aktyvumo, pilietinės įtakos suvokimo ir pilietinių veiklų rizikos vertinimo rodikliai, kaip ir 2007 metais, rodo mažą Lietuvos visuomenės pilietinę galią. Daugiau pilietinės galios turi jaunesni, labiau išsimokslinę, didesnes pajamas gaunantys, dirbantys ir besimokantys, didmiesčių ir miestų gyventojai, mažiau – menkiausiai išsimokslinę, pensininkai, bedarbiai, vyresni nei 60 metų, mažas pajamas gaunantys, kaimo gyventojai. Lyginamoji 2007 ir 2008 metų duomenų analizė rodo, kad bendra Lietuvos visuomenės pilietinė galia per metus nepakito.

Apibendrinami tyrimo rezultatus norėtume pabrėžti du dalykus. Pirma, kaip minėta, 2008 metais sustiprėjo visuomenės nesaugumo dėl pilietinių veiklų jausmas. Vis didesnė dalis gyventojų mano, kad žmonės, kurie aktyviai dalyvauja pilietinėje veikloje, gali dėl to nukentėti. Tai, kad dažniau riziką nukentėti dėl pilietinio dalyvavimo mato pilietiškai aktyvūs žmonės, rodo, kad socialinė aplinka pilietinės visuomenės raidai Lietuvoje nėra palanki. Gerinant pilietinės veiklos socialinę aplinką reikalingos įvairių organizacijų ir institucijų pastangos: pilietinių organizacijų, žiniasklaidos, valdžios. Žmonėms turi būti matomos ir žinomos ne vien neigiamos pilietinės iniciatyvos ir aktyvumo pasekmės, bet tokio veikimo sėkmės istorijos.

Antra, jauniausiems Lietuvos gyventojams yra būdingas didesnis pilietinis aktyvumas, didesnis pilietinio dalyvavimo potencialas, tikėjimas eilinių piliečių galia paveikti valdžios sprendimus. Ši tendencija galėtų būti vertinama teigiamai. Tačiau tai, kad didelė dalis pilietiškai aktyvaus jaunimo visiškai nesidomi viešaisiais reikalais, rodo būtinybę stiprinti jaunimo informacinį ir politinį raštingumą. Šiuo atveju itin svarbų vaidmenį galėtų atlikti mokykla ir žiniasklaida.

II. MOKYTOJŲ PILIETINĖ GALIA

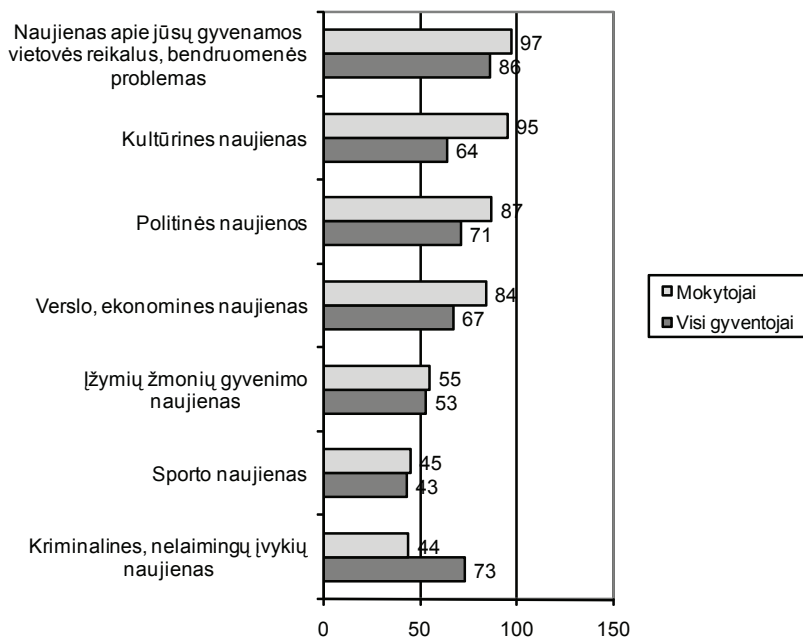
Mokytojų pilietinė galia, taip pat kaip ir visos visuomenės, buvo tiriama pagal penkis matmenis: domėjimosi viešaisiais reikalais, pilietinio aktyvumo, dalyvavimo pilietinėse veiklose potencialo, pilietinės įtakos suvokimo bei rizikų, susijusių su pilietinėmis veiklomis, vertinimo. Šiame skyriuje pateikiami mokytojų pilietinės galios rodiklių analizė, nuolat lyginant mokytojų tyrimo duomenis su visos Lietuvos gyventojų apklausos duomenimis. Be to, mokytojų nuostatos buvo analizuojamos pagal tris kriterijus: dėstomą dalyką, amžių ir vietovės, kurioje yra mokykla, dydį.

8. DOMĖJIMASIS VIEŠAISIAIS REIKALAIS

Reprezentatyvios mokytojų apklausos duomenys rodo, kad mokytojų domėjimasis įvairių sričių naujienomis (žr. 22 pav.) reikšmingai skiriasi nuo visuomenėje vyraujančių tendencijų. Pirmiausia, galima pastebėti, kad dauguma apklaustų mokytojų nurodė, jog jiems labai svarbu ar svarbu kasdien sužinoti savo gyvenamosios vietovės, bendruomenės (97 proc.), kultūrinio gyvenimo (95 proc.), politinio gyvenimo (87 proc.), verslo ir ekonomikos (84 proc.) naujienas. Šiomis naujienomis besidominčių mokytojų dalis yra gerokai didesnė nei bendras besidominčių jomis Lietuvos gyventojų procentas. Antra, skiriasi naujienų grupių išsidėstymas pagal svarbą: antroje vietoje po vietos naujienų mokytojų tyrime atsiduria kultūrinio gyvenimo naujienos, o tarp visų gyventojų ypač populiarios kriminalinių ir nelaimingų įvykių naujienos mokytojams rūpi mažiausiai. Žinoma, reikia turėti omenyje, kad apklausos rezultatai šiuo atveju gali atspindėti ne tiek realų domėjimąsi, kiek normatyvinį mokytojų vertinimą, kokios naujienos yra reikšmingos ir vertos dėmesio. Tačiau bet kuriuo atveju duomenys liudija aukštesnį mokytojų pilietinį ir kultūrinį angažuotumą.

22 pav. Mokytojų ir visų gyventojų domėjimasis viešaisiais reikalais (atsakiusiųjų, jog jiems labai svarbu arba svarbu kasdien sužinoti šias naujienas proc.)

Ar jums svarbu kasdien sužinoti šias naujienas? Tai Jums yra labai svarbu, svarbu, nesvarbu ar visiškai nesvarbu?

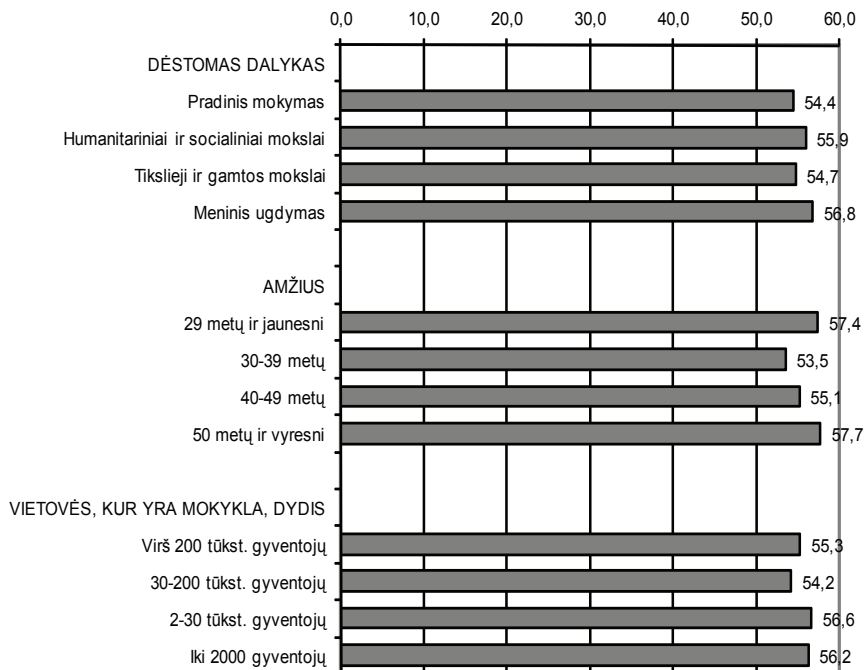

Analizė pagal dėstomą dalyką ir amžių atskleidė tam tikrus domėjimosi naujienomis skirtumus. Humanitarinius ir socialinius mokslus bei menų dėstantys mokytojai dažniau nei tikslųjų ir gamtos mokslų mokytojai nurodė, kad domisi kultūrinio gyvenimo naujienomis. Politinio gyvenimo naujienos labiausiai domina humanitarinių ir socialinių dalykų mokytojus, sporto naujienos – kūno kultūros mokytojus. Vyresnio amžiaus mokytojai (50 metų ir vyresni) dažniau nurodė, kad jiems labai svarbu sužinoti kultūrinio, politinio ir ižymių žmonių gyvenimo naujienas nei jaunesni jų kolegos.

Lietuvos gyventojų domėjimosi viešais reikalais indekso vidurkis yra 42,1. Mokytojų domėjimosi viešais reikalais indekso reikšmė yra gerokai didesnė – 55,6.

Kaip matyti iš duomenų, pateiktų 23 paveiksle, bendras mokytojų domėjimosi lygis nepriklauso nuo dėstomo dalyko, amžiaus ar mokyklos vietovės.

23 pav. Mokytojų domėjimosi viešaisiais reikalais indekso vidurkiai pagal dėstomą dalyką, amžių ir vietovę, kurioje yra mokykla

9. PILIETINIS AKTYVUMAS

Tyrimo duomenys rodo, kad Lietuvos mokytojų aktyvumas daugelyje pilietinių veiklų yra kelis kartus didesnis nei bendras Lietuvos gyventojų aktyvumas. Pagal 2008 m. reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos duomenis, 34 proc. lietuvių per pastaruosius metus nedalyvavo nė vienoje tirtų pilietinių veiklų. Mokytojų apklausos rezultatai rodo, kad pilietiškai pasyvių mokytojų yra dešimt kartų mažiau (3 proc.). Per šiuos metus pusė mokytojų (54 proc.) yra dalyvavę bent penkiose išvardintose veiklose, 43 proc. – šešiose ir daugiau veiklų.

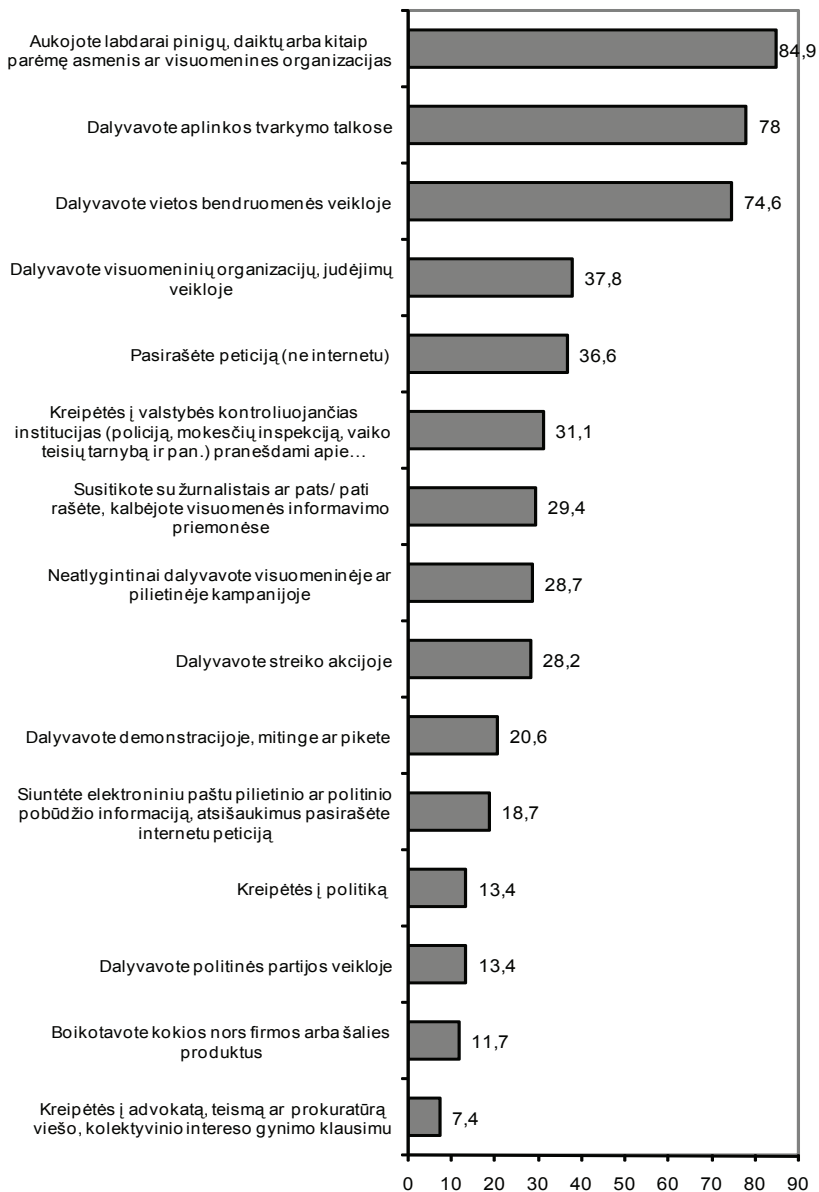
Aktyviausiai mokytojai įsitraukę į socialinę bei bendruomeninę veiklą: 8 iš 10 tyrime dalyvavusių mokytojų per pastaruosius metus aukėjo labdarai pinigų, daiktų ar kitaip parėmė asmenis ar visuomenines organizacijas, dalyvavo aplinkos tvarkymo talkose, 7 iš 10 – dalyvavo vietos bendruomenės veikloje (žr. 24 pav.). Santykinai nemažai mokytojų dalyvavo ir kitose pilietinėse bei politinėse veiklose: 4 iš 10 – dalyvavo visuomeninių organizacijų veikloje ar pasirašė peticiją, trečdalis mokytojų yra kreipęsi į valstybės kontroliuojančias institucijas pranešdami apie įstatymų pažeidimus, susitikę su žurnalistais ar patys rašę, kalbėję visuomenės informavimo priemonėse, dalyvavę visuomeninėje ar pilietinėje kampanijoje, streiko akcijoje.

Skirtingus dalykus dėstančių mokytojų dalyvavimas įvairiose pilietinėse veiklose nesiskiria: į visas veiklas yra įsitraukusi panaši dalis socialinių ir humanitarinių, tikslųjų ir gamtos mokslų, menų mokytojų. Tačiau dalyvavimui veiklose nemažą įtaką turi vietovė, kur yra mokykla. Duomenys rodo, kad kaimo vietovėse dirbantys pedagogai yra aktyvesni nei didesnių miestų bei didmiesčių mokytojai: dalyvaudami visuomeninių organizacijų ir judėjimų veikloje (42 proc.), dalyvaudami politinių partijų veikloje (22 proc.), kreipdamiesi į valstybės kontroliuojančias institucijas ir pranešdami apie įstatymų pažeidimus (42 proc.), dalyvaudami visuomeninėje ar pilietinėje kampanijoje (38 proc.), susitikdami su žurnalistais, rašydami ar kalbėdami visuomenės informavimo priemonėse (38 proc.), kreipdamiesi į politikus (18 proc.).

Dalyvavimui tam tikrose pilietinėse veiklose taip pat šiek tiek įtakos turi amžius. Pastebima, kad 50 metų ir vyresni pedagogai rečiau įsitraukia į veiklas, paremtas naujų informacinių technologijų panaudojimu; taip pat mažiau šio amžiaus mokytojų yra kreipęsi į valstybės kontroliuojančias institucijas, pranešdami apie įstatymų pažeidimus. Kita vertus, vyresni mokytojai dažniau nei 39 metų ir jaunesni jų kolegos yra dalyvavę aplinkos tvarkymo talkose.

Kaip matome iš 1 lentelės, mokytojai yra aktyvesni nei vidutinis Lietuvos gyventojas visose pilietinio aktyvumo srityse. Verta atkreipti dėmesį į kelias sritis, kuriose mokytojai yra gerokai aktyvesni (4 ar daugiau kartų) nei kiti Lietuvos gyventojai: tai dalyvavimas streike (žinoma, šis rodiklis susijęs su konkrečiu įvykiu – 2008 m. vykusiu mokytojų streiku), dalyvavimas mitinguose ar demonstracijose, dalyvavimas visuomeninėse organizacijose ar judėjimuose bei dalyvavimas vietos bendruomenės veikloje. Tai būtent tokios veiklos sritys, kurios reikalauja didesnio įsitraukimo, didesnio socialinio kapitalo ir geresnių pilietinių įgūdžių.

24 pav. Mokytoju dalyvavimas pilietinēse veiklose, proc.

PILIETINĖS GALIOS INDEKSAS

1 lentelė. Visų Lietuvos gyventojų ir mokytojų pilietinio aktyvumo skirtumai (proc.)

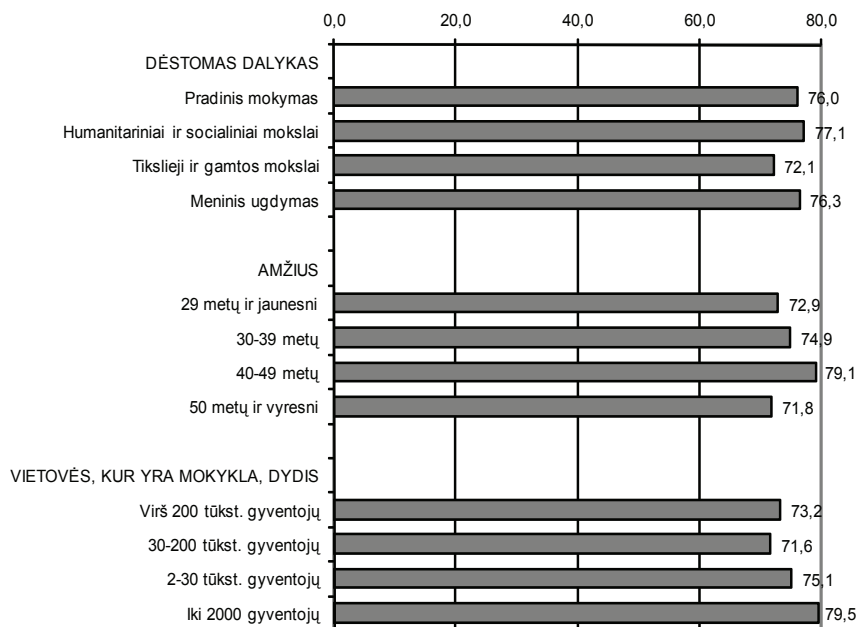
	Visi gyventojai	Mokytojai	Skirtumas (proc.)	Santykinis skirtumas (kartais)
<i>Bendruomeninė veikla</i>				
Dalyvavo vietos bendruomenės veikloje	18	74,6	56,6	4,1
Dalyvavo aplinkos tvarkymo talkoje	28,7	78	49,3	2,7
Aukojo pinigų labdarai	50	84,9	34,9	1,7
<i>Konvencinės politinio dalyvavimo formos</i>				
Dalyvavo partijos veikloje	4,2	13,4	9,2	3,2
Kreipėsi į politiką	4,3	13,4	9,1	3,1
Kreipėsi į advokatą, teisną ar prokuratūrą viešo intereso gynimo klausimu	6,1	7,4	1,3	1,2
Susitiko su žurnalistais ar pats rašė, kalbėjo visuomenės informavimo priemonėse	7,5	29,4	21,9	3,9
Neatlygintinai dalyvavo visuomeninėje ar pilietinėje kampanijoje	7,8	28,7	20,9	3,7
Dalyvavo visuomeninių organizacijų, judėjimų veikloje	7,9	37,8	29,9	4,8
Kreipėsi į valstybės institucijas pranešti apie įstatymų pažeidimus	16	31,1	15,1	1,9
<i>Nekonvencinės/naujosios politinio dalyvavimo formos</i>				
Dalyvavo streiko akcijoje	1,9	28,2	26,3	14,8
Dalyvavo demonstracijoje, mitinge ar pikete	2,9	20,6	17,7	7,1
Boikotavo kokios nors firmos ar šalies produktus	4,4	11,7	7,3	2,7
Siuntė el. paštu pilietinę ar politinę informaciją, pasirašė peticiją internetu	5,2	18,7	13,5	3,6
Pasirašė peticiją (ne internetu)	8,1	36,6	28,5	4,5

Bendras mokytojų pilietinio aktyvumo indeksas – 75,3. Reikia pastebėti, jog šis indeksas ne tik 2,5 karto pranoksta bendrą Lietuvos vidurkį (bendras Lietuvos gyventojų pilietinio aktyvumo indeksas 2008 m. – 29,8), tačiau ir gerokai lenkia įvairių pilietiškai aktyvesnių sociodemografinių grupių (pvz., žmonių su aukštesniu išsilavinimu, aukštomis pajamomis, užimančių vadovaujančias pozicijas

versle ir pan.) vidurkį (žr. 2 skyrių). Tai rodo, jog Lietuvos mokytojai yra išskirtinai pilietiška socialinė grupė.

25 paveiksle yra pateikiami mokytojų pilietinio aktyvumo indekso vidurkia i pagal dėstomą dalyką, amžių ir vietovę, kurioje yra mokykla. Kaip matyti, didelių skirtumų tarp mokytojų pagal šias charakteristikas nėra, tik šiek tiek aktyvesni yra kaimo vietovėse dirbantys ir vidutinio amžiaus pedagogai.

25 pav. Mokytojų pilietinio aktyvumo indekso vidurkia i pagal dėstomą dalyką, amžių ir vietovę, kurioje yra mokykla

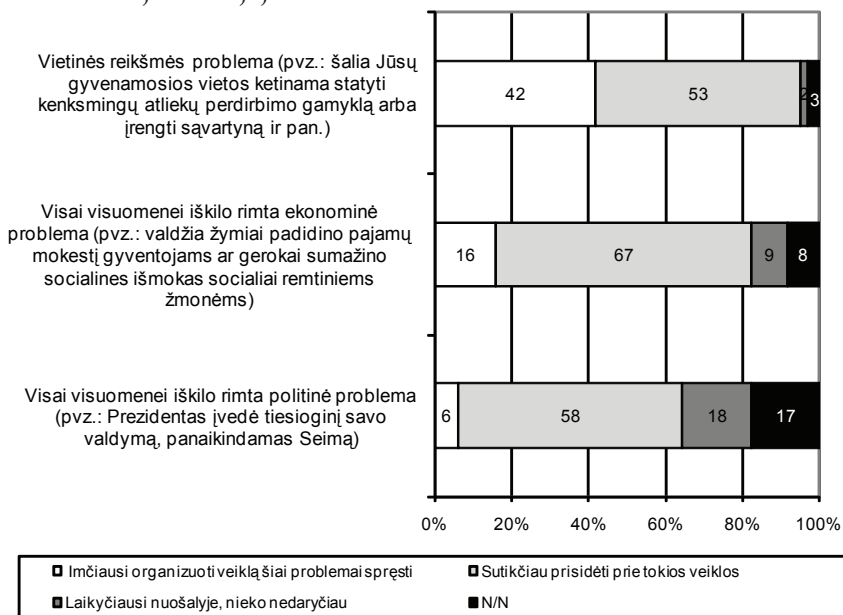
10. DALYVAVIMO PILIE TINĖS VEIKLOSE POTENCIALAS

Atsakydami į klausimą, kaip elgtųsi, jei jų gyvenamoje vietovėje iškiltų vietinės reikšmės problema, 42 proc. apklausoje dalyvavusių mokytojų nurodė, kad imtųsi organizuoti veiklą šiai problemai spręsti; beveik visi likę (53 proc.) teigė, kad sutiktų prisidėti prie šios veiklos (žr. 26 pav.). Mažesnę dalis mokytojų (16

proc.) išsakė pasiryžimą imtis organizuoti veiklą, jei visai visuomenei iškiltų rimta ekonominė problema, tačiau, kaip ir vietinės reikšmės problemos atveju, tokių mokytojų, kurie liktų nuošalyje ir nieko nedarytų, buvo nedaug. Nuostatą, kad liktų nuošalyje, daugiausia mokytojų (18 proc.) išsakė paklausti, ką darytų, jeigu visai visuomenei iškiltų rimta politinė problema. Panaši dalis mokytojų neturėjo aiškios nuomonės šiuo klausimu. Kita vertus, net ir politinei problemai kilus, 6 iš 10 mokytojų prisidėtų prie veiklos šiai problemai spręsti ar imtųsi organizuoti tokią veiklą.

Amžius ir dėstomas dalykas neturi įtakos mokytojų pilietiniam potencialui. Trečias kontrolinis rodiklis – mokyklos vietovė – neturi įtakos nuostatoms dėl veiklos situacijose, kai visai visuomenei iškyla rimta politinė ar ekonominė problema. Tačiau, atsakydami į klausimą, kaip elgtųsi iškilus vietinės reikšmės problemai, kaimo vietovėse dirbantys mokytojai žymiai dažniau nei miestų ar didmiesčių pedagogai nurodė, kad imtųsi organizuoti veiklą šiai problemai spręsti.

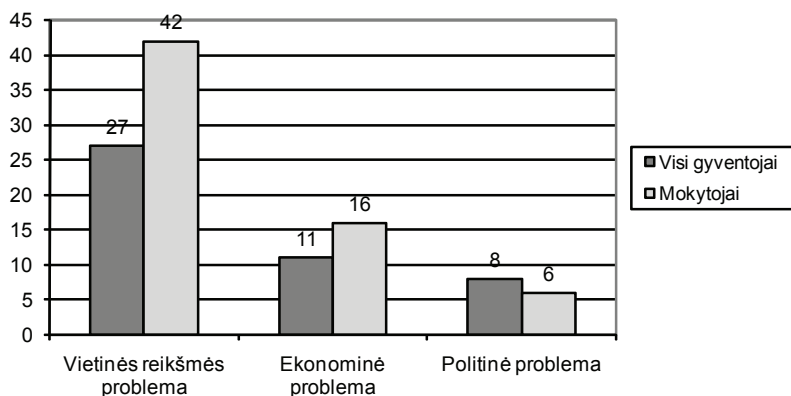
26 pav. Mokytojų atsakymai į klausimą „Įsivaizduokite, kad staiga iškilo rimta politinė/ekonominė/vietinės reikšmės problema. Kaip Jūs elgtumėtės tokioje situacijoje?“

Lyginant mokytojų potencialų pilietinį aktyvumą su visų Lietuvos gyventojų aktyvumu galime matyti, jog mokytojai gerokai dažniau linkę imtis iniciatyvos organizuoti veiklą vietinės problemos atveju (žr. 27 pav.) Tačiau stebina tai, jog politinės problemos atveju mokytojų pasiryžimas imtis organizacinės veiklos net mažesnis už Lietuvos vidurkį. Galima manyti, jog mokytojai jaučiasi savo bendruomenės lyderiais, tačiau nelinkę imtis iniciatyvos nacionaliniu mastu, nes nejaučia socialinių paskatų iš aplinkinių ir nesijaučia turintys galių veikti nacionaliniu mastu. Vis dėlto lieka neaišku, kodėl ekonominės problemos atveju mokytojų aktyvumas būtų gerokai didesni nei politinės problemos atveju. Turint omenyje, jog apklausoje naudotas pavyzdys apie politinę problemą susijęs su demokratinės santvarkos gynimu, šie duomenys kelia tam tikrą nerimą dėl mokytojų paramos parlamentinei demokratinėi santvarkai. Tačiau nuostatos politinės santvarkos atžvilgiu šioje apklausoje nebuvo tirtos.

27 pav. Mokytojų ir visų gyventojų, kurie imtųsi organizuoti veiklą problemai spręsti, proc.

„Išvaizduokite, kad staiga iškilo rimta politinė/ekonominė/vietinės reikšmės problema. Kaip Jūs elgtumėtės tokioje situacijoje?“

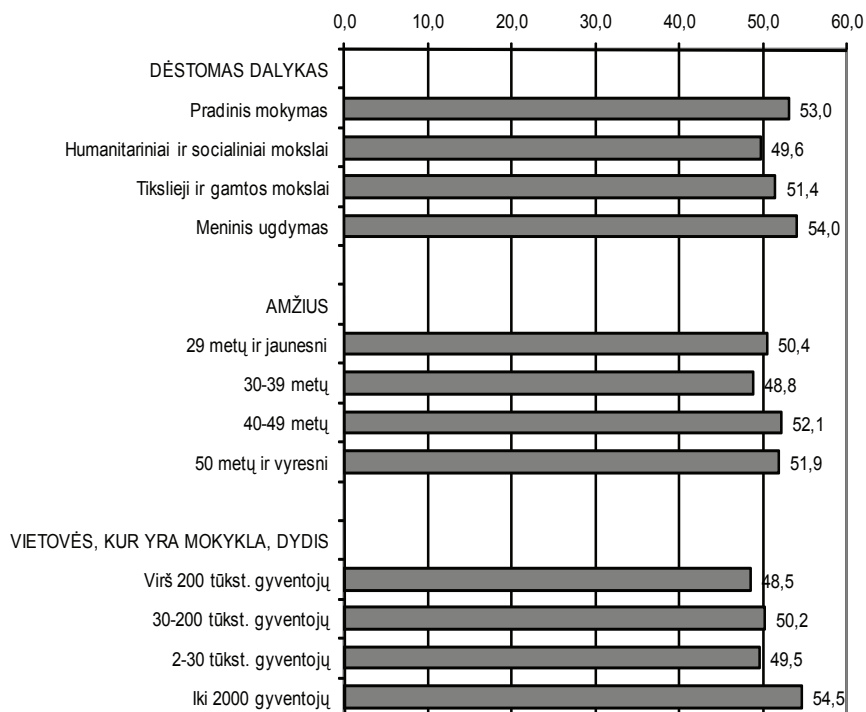

Lyginant mokytojų pilietinio dalyvavimo potencialą su bendru Lietuvos gyventojų potencialu, galima pastebėti, kad mokytojai jo turi daugiau: mokytojų

dalį, kuriai būdinga nuostata veikti visose trijose situacijose, yra apie 20 proc. didesnė nei nuošimtis žmonių Lietuvos visuomenėje, nusiteikę prisidėti prie veiklų ar imtis jas organizuoti. Šį skirtumą tai pat aiškiai rodo visų Lietuvos gyventojų ir mokytojų potencialaus pilietinio aktyvumo indekso vidurkių skirtumas (atitinkamai 37,8 ir 50,1).

Mokytojų potencialaus pilietinio aktyvumo indekso vidurkiai pagal dėstomą dalyką, amžių ir vietovę, kurioje yra mokykla (žr. 28 pav.), dar kartą patvirtina, kad mokytojų pilietinis potencialas nepriklauso nuo jų amžiaus ir dėstomo dalyko, tačiau kaimo vietovėse dirbantys mokytojai jo turi šiek tiek daugiau.

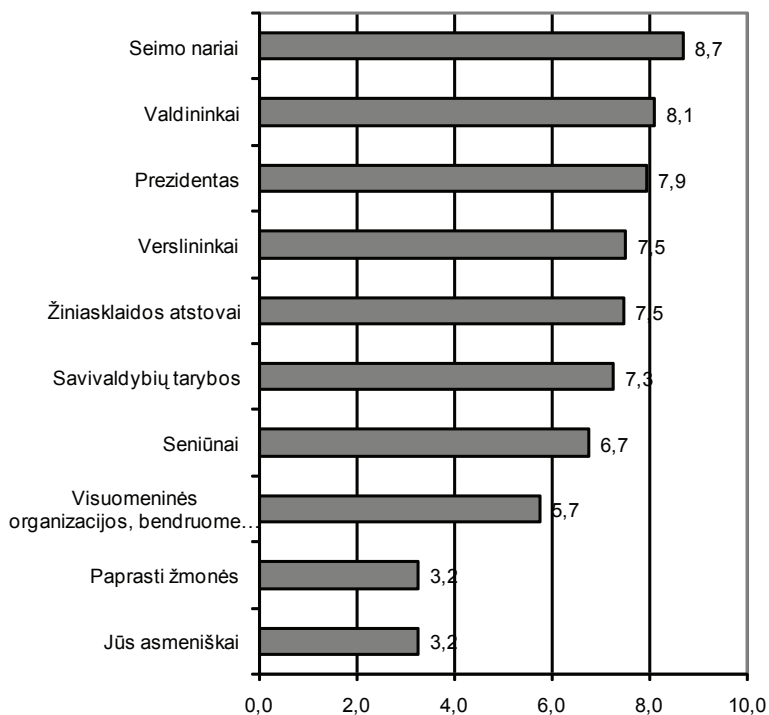
28 pav. Mokytojų potencialaus pilietinio aktyvumo indekso vidurkiai pagal dėstomą dalyką, amžių ir vietovę, kurioje yra mokykla

11. PILIETINĖS ĮTAKOS SUVOKIMAS

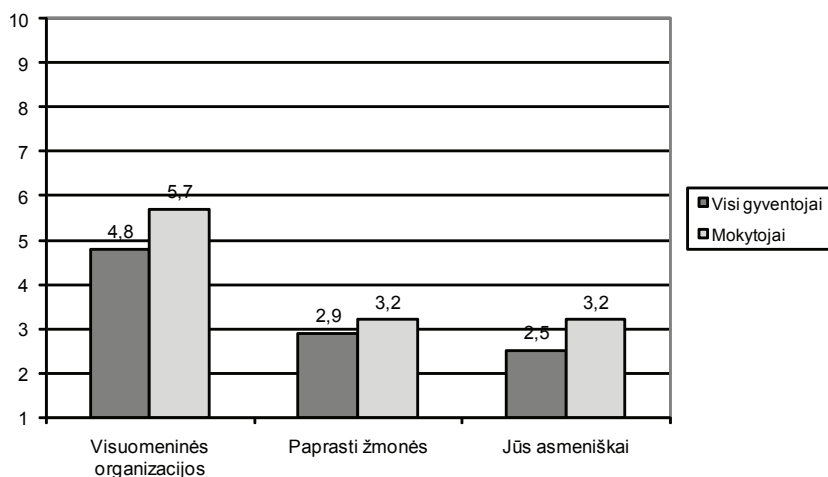
Mokytojų nuomonė apie įvairių visuomeninių grupių galią paveikti sprendimus, svarbius visai visuomenei ar atskiroms jos grupėms, yra panaši į visų Lietuvos gyventojų nuomonę šiuo klausimu. Daugiausia įtakos, mokytojų požiūriu, turi valdžios institucijose dirbantys žmonės (Seimo nariai, valdininkai, Prezidentas), mažiau – verslininkai, žiniasklaidos atstovai ir vietinė valdžia, dar mažiau – visuomeninės organizacijos, o ypač mažai – eiliniai Lietuvos piliečiai (žr. 29 pav.). Kita vertus, mokytojų pateikti visų visuomeninių grupių įtakos vertinimo vidurkiai buvo šiek tiek didesni nei Lietuvos gyventojų vertinimo vidurkiai.

29 pav. Mokytojų įvairių visuomeninių grupių įtakos vertinimo vidurkiai

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kaip mokytojai vertina savo ir kitų piliečių pilietinę įtaką. Lietuvos gyventojai savo pilietinę įtaką linkę vertinti blogiau nei kitų piliečių („paprastų žmonių“). Mokytojai savo įtaką vertina taip pat kaip „paprastų žmonių“ (žr. 30 pav.). Kitaip tariant, mokytojai, nors ir nesijaučia esantys įtakingesni nei eiliniai Lietuvos gyventojai, bet nesijaučia ir mažiau įtakingi, kaip mano dauguma kitų žmonių.

30 pav. Mokytojų ir visų Lietuvos gyventojų visuomenės įtakos vertinimo vidurkiai

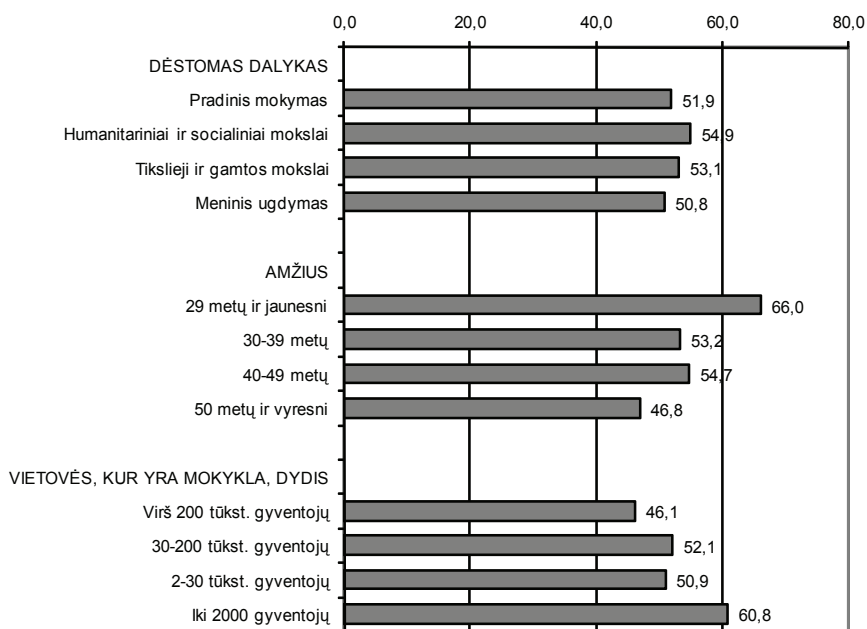

Analizuojant skirtingų sričių dalykus dėstančių mokytojų vertinimus statistiškai reikšmingų skirtumų nebuvo nustatyta. Tačiau amžius ir vietovė, kurioje dirba pedagogai, turi šiek tiek įtakos mokytojų išsakytiems vertinimams. 29 metų ir jaunesni mokytojai geriau nei vyresni vertino eilinių Lietuvos piliečių ir jų organizacijų įtaką ir mažiau priskyre įtakos politikams bei valdininkams. Pesimistiškiausiai paprastų žmonių bei savo pačių galią paveikti sprendimus vertino 50 metų ir vyresni pedagogai. Taip pat svarbu pastebėti, kad kaimo vietovėse dirbantys mokytojai labiau tiki eilinių piliečių ir visuomeninių organizacijų įtaka nei miestų ar didmiesčių mokytojai. Tą pačią tendenciją patvirtina ir apibendrinantys pilietinės įtakos suvokimo indekso duomenys pagal dėstomo dalyko sritį, amžių

ir vietovę (žr. 31 pav.). Šis skirtumas pagal vietovę ypač įdomus, nes bendri Lietuvos duomenys rodo priešingą tendenciją: didmiesčių gyventojai jaučiasi gerokai įtakingesni nei kaimų gyventojai.

Lygindami mokytojų pilietinės galios įtakos suvokimo indekso vidurkį, kuris lygus 53,2, su Lietuvos gyventojų indekso vidurkiu (42,6), matome, jog mokytojai labiau pasitiki tiek savo pačių, tiek kitų paprastų žmonių, tiek visuomeninių organizacijų įtaka priimant svarbius sprendimus.

31 pav. Mokytojų pilietinės įtakos suvokimo indekso vidurkliai pagal dėstomą dalyką, amžių ir vietovę, kurioje yra mokykla

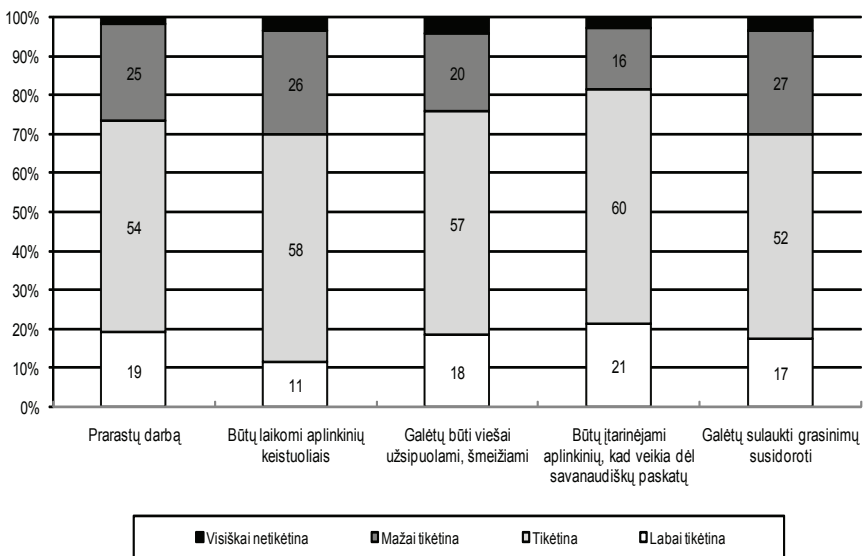
12. RIZIKŲ, SUSIJUSIŲ SU PILIE TINĖMIS VEIKLOMIS, VERTINIMAS

Rizikų vertinimo rodikliai padeda pamatuoti, kaip žmonės suvokia aplinką, ar ji yra palanki jų pilietinėms veikloms. Šis rodiklis atspindi subjektyvų rizikos vertinimą, kuris veikiamas ne tik objektyvios situacijos, bet ir visuomenėje sklindančių gandų, žiniasklaidos pateikiamos informacijos ir jos interpretacijų.

Mokytojai, kaip matėme iš ankstesnių skyrių, gerokai dažniau užsiima pilietinėmis veiklomis nei kiti, todėl gali įvertinti, kokias grėsmes patiria tokia veikla užsiiman- ty žmonės, remdamiesi savo pačių patirtimi.

Mokytojų tyrimo duomenys rodo, kad ne mažiau kaip 7 iš 10 Lietuvos moky- tojų mano, jog žmogus, inicijuojantis ar aktyviai dalyvaujantis pilietinėse akcijose, gali dėl to nukentėti: prarasti darbą, būti šmeižiamas ir pan. (žr. 32 pav.). Paste- bėtina, kad mokytojams yra būdingas dažnesnis (vidutiniškai 8 proc.) pilietinių veiklų siejimas su įvairiomis rizikomis nei daugumai kitų Lietuvos gyventojų.

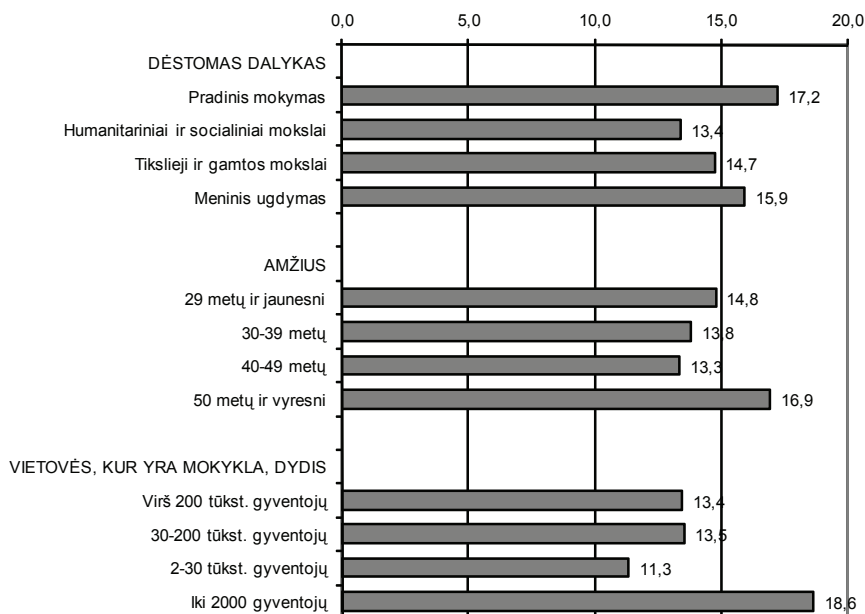
32 pav. Mokytojų rizikų, susijusių su dalyvavimu pilietinėse veiklose, vertinimas

Apibendrinant pilietinių veiklų rizikų vertinimo duomenis galima teigti, kad mokytojų nuostatos dėl pilietinės veiklos rizikų mažina bendrąjį pilietinės galios rodiklį: mokytojų indekso vidurkis – 14,6, o visos Lietuvos visuomenės – 21,3. Šis skaičius atspindi ne pačių mokytojų pilietiškumo laipsnį, bet socialinės – poli- tinės aplinkos palankumą pilietinėms veikloms. Tai, jog būtent mokytojai, kurie dažniau patys dalyvauja pilietinėse veiklose, labiau mato su tokia veikla susijusias grėsmes, yra nerimą keliantis rodiklis.

Mokytojų pilietinių veiklų rizikų vertinimo vidurkiai pagal dėstomą dalyką, amžių ir gyvenamąją vietą yra pateikiami 33 pav. Iš duomenų matyti, jog didelių skirtumų tarp įvairaus amžiaus ir specialybės mokytojų nėra. Vis dėlto kaimo mokytojai optimistiškiau žvelgia į visų grėsmių, apie kurias buvo klausiama, tikėtinumą.

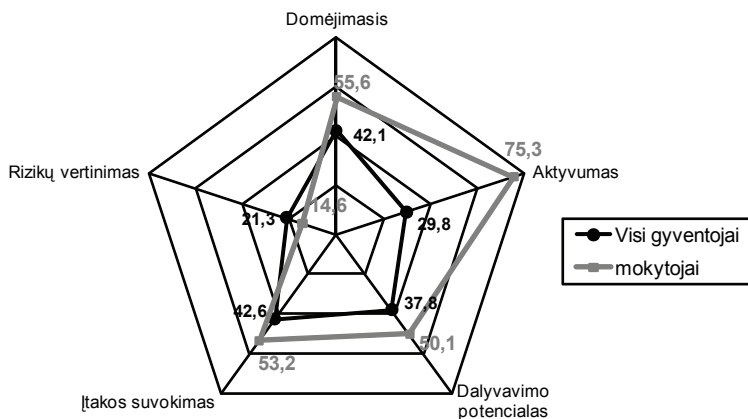
33 pav. Mokytojų pilietinės veiklos rizikų vertinimo indekso vidurkiai pagal dėstomą dalyką, amžių ir vietovę, kurioje yra mokykla

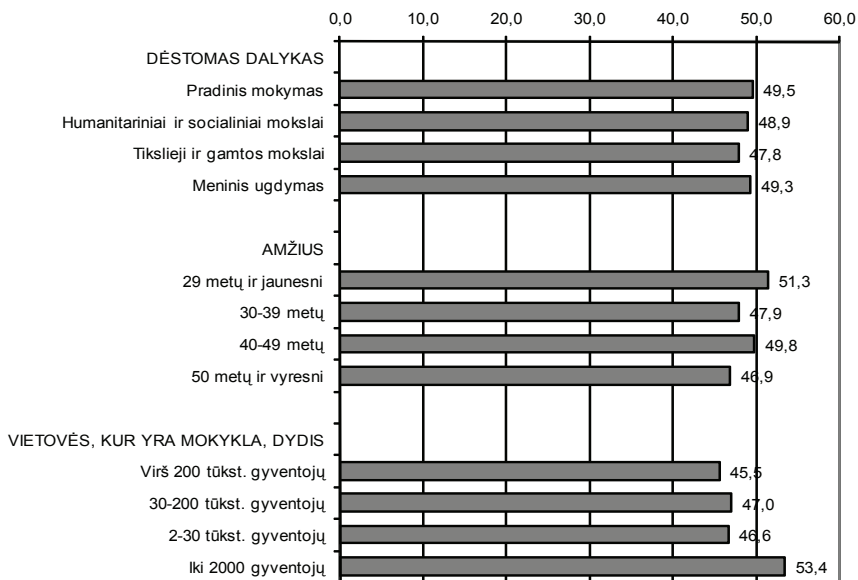
13. MOKYTOJŲ PILIE TINĖS GALIOS INDEKSAS

Lietuvos mokytojų pilietinės galios indeksas – 48,6. Jis rodo, jog mokytojų pilietinė galia yra daug didesnė už Lietuvos visuomenės pilietinę galią. Labiausiai mokytojų pilietinę galią didina ypač aukštas pilietinio aktyvumo indeksas (žr. 34 pav.).

34 pav. Pilietinės galios indekso dimensijos: mokytojų ir visų Lietuvos gyventojų palyginimas

35 pav. Mokytojų pilietinės galios indekso vidurkiai pagal dėstomą dalyką, amžių ir vietovę, kurioje yra mokykla

Skirtingus dalykus mokančių pedagogų pilietinė galia yra panaši. Amžius taip pat neturi statistiškai reikšmingos įtakos. Tačiau tyrimo duomenys rodo didesnę kaimo vietovėse dirbančių mokytojų pilietinę galią. Tai liudija išskirtinį mokytojo socialinį vaidmenį mažose bendruomenėse.

14. IŠVADOS

Reprezentatyvios mokytojų apklausos duomenys rodo, kad mokytojų domėjimasis įvairių sričių naujienomis reikšmingai skiriasi nuo visuomenėje vyraujančių tendencijų. Gyvenamosios vietovės, bendruomenės, politinio gyvenimo, kultūrinio gyvenimo, verslo ir ekonomikos naujienomis besidominčių mokytojų dalis yra žymiai didesnė nei bendras besidominčių jomis Lietuvos gyventojų procentas. Taip pat skiriasi naujienų grupių išsidėstymas pagal svarbą: visuomenei ypač svarbios kriminalinės ir nelaimingų įvykių naujienos mokytojams atrodo mažiausiai svarbios, o į antrąją vietą mokytojai iškelia kultūrinės naujienas.

Duomenys apie mokytojų dalyvavimą įvairiose pilietinėse veiklose rodo, kad Lietuvos mokytojų aktyvumas daugelyje veiklų yra kelis kartus didesnis nei bendras Lietuvos gyventojų aktyvumas. Per šiuos metus, pusė apklausoje dalyvavusių mokytojų (54 proc.) yra dalyvavę bent penkiose tirtose pilietinėse veiklose, 43 proc. – šešiose ir daugiau veiklų, tik 3 proc. – nedalyvavo nė vienoje veikloje. Šiek tiek aktyvesni pilietinėse veiklose yra kaimo vietovėse dirbantys ir vidutinio amžiaus pedagogai. Bendras mokytojų pilietinio aktyvumo indeksas rodo didelį mokytojų pilietinį aktyvumą.

Lyginant mokytojų pilietinio dalyvavimo potencialą su bendru Lietuvos gyventojų potencialu, kaip ir anksčiau aptartų rodiklių atveju, galima pastebėti, kad mokytojai jo turi daugiau: mokytojų dalis, kuriai būdinga nuostata veikti vietinės, ekonominės ir politinės problemos atveju yra apie 20 proc. didesnė už atitinkamą visų Lietuvos gyventojų procentą. Šį skirtumą tai pat aiškiai rodo visų Lietuvos gyventojų ir mokytojų potencialaus pilietinio aktyvumo indekso vidurkių skirtumas. Mokytojų pilietinis potencialas nepriklauso nuo jų amžiaus ir dėstomo dalyko, tačiau pastebima, kad kaimo vietovėse dirbantys mokytojai jo turi šiek tiek daugiau.

Mokytojų nuomonė dėl įvairių visuomeninių grupių galios paveikti sprendimus, svarbius visai visuomenei ar atskiroms jos grupėms, yra panaši į visų Lietuvos

gyventojų nuomonę šiuo klausimu. Kita vertus, mokytojų pateikti visų visuomeninių grupių įtakos vertinimo vidurkiai buvo šiek tiek didesni nei Lietuvos gyventojų vertinimo vidurkiai. Lyginant mokytojų pilietinės galios įtakos suvokimo indekso vidurkį, galima daryti išvadą, kad mokytojai labiau pasitiki tiek savo pačių, tiek kitų paprastų žmonių, tiek visuomeninių organizacijų įtaka priimant svarbius sprendimus. 29 metų ir jaunesni mokytojai, taip pat kaimo vietovėse dirbantys mokytojai labiau tiki eilinių piliečių ir visuomeninių organizacijų įtaka negu vyresni nei 50 metų bei miestų ar didmiesčių mokytojai.

Mokytojų tyrimo duomenys rodo, kad ne mažiau kaip 7 iš 10 Lietuvos mokytojų mano, jog žmogus, inicijuojantis ar aktyviai dalyvaujantis pilietinėse akcijose, gali dėl to nukentėti. Pastebėtina, jog mokytojams yra būdingas dažnesnis pilietinių veiklų siejimas su įvairiomis rizikomis nei daugumai kitų Lietuvos gyventojų.

Lietuvos visuomenės pilietinės galios indeksas – 33,2, o Lietuvos mokytojų pilietinės galios indeksas – 48,6. Taigi mokytojų pilietinė galia yra daug didesnė už Lietuvos visuomenės pilietinę galią.

Tyrimas atskleidė reikšmingą mokytojų pilietinių galių išskirtinumą Lietuvos mastu: mokytojai labiau domisi viešaisiais reikalais, ypač kultūrinėmis naujienomis, jie yra daug aktyvesni pilietinėse veiklose, labiau linkę imtis pilietinės iniciatyvos (tačiau tik vietos, o ne nacionaliniu lygmeniu), jaučia didesnę visuomenės pilietinę įtaką ir jaučiasi patys turintys daugiau įtakos. Tačiau mokytojai dažniau nurodo su pilietinėmis veiklomis susijusias potencialias grėsmes.

Tyrimo duomenys paneigia viešojoje erdvėje pasigirstančias nuomones, kad mokytojai Lietuvoje praradę autoritetą. Priešingai – tyrimas akivaizdžiai parodo, kad būtent mokytojai yra pilietiškai aktyviausia socialinė grupė, ir liudija, jog mokytojai, ypač mažesnėse gyvenvietėse, yra bendruomenės lyderiai. Tai, jog būtent kaimo mokytojų galia yra pati didžiausia (nors kaimo gyventojai Lietuvoje yra pilietiškai pasyvesni), leidžia manyti, jog jų pilietines galias didina bendruomenės jiems rodomas pasitikėjimas ir pripažįstamas autoritetas bei jų prisiimama socialinė atsakomybė.

Tai, jog mokytojų pilietinė galia yra santykinai aukšta ir gerokai pranoksta Lietuvos vidurkį, suteikia geras prielaidas pilietinės visuomenės stiprinimui. Būtent mokytojai galėtų tapti pagrindine pilietiškumo ugdymo ir pilietinės visuomenės stiprinimo programos atrama. Pirma, kaip parodė tyrimas, mokytojų vaidmuo

būtų labai reikšmingas stiprinant vietines bendruomenes bei keičiant visuomenės nuostatas. Mat būtent mokytojai yra tapę savo bendruomenėse „nuomonės lyderiais“, t.y. žmonėmis, turinčiais autoritetą ir galinčiais paveikti bendruomenės normas ir nuostatas. Tačiau labai svarbu plėsti mokytojų tinklaveiką už vietos bendruomenės ribų – didinat mokytojų pasitikėjimą savo galiomis ir stiprinant pilietinio veikimo įgūdžius ne tik vietos, bet ir nacionaliniu lygmeniu.

Antra, aukštas mokytojų pilietiškumo lygis suteikia tvirtą pagrindą ir jauniosios kartos ugdymui. Kaip rodo pilietinės galios tyrimas, posovietinė karta, nors ir potencialiai aktyvesnė, yra gana toli nuo demokratinio piliečio idealo. Jaunimui netrūksta iniciatyvos ir pasitikėjimo savo galiomis, bet trūksta žinių, supratimo apie politinę sistemą, demokratiškas vertybinių pamatų bei pilietinio veikimo įgūdžių. Pakankamai didelis visų specialybių mokytojų domėjimasis viešaisiais reikalais bei didelė pilietinio veikimo patirtis gali būti sėkmingai panaudoti moksleivių pilietinių įgūdžių, vertybių ir žinių ugdymui. Kita vertus, būtų labai svarbu atlikti mokytojų politinių nuostatų tyrimą ir įvertinti jų politinio išprusimo ir paramos demokratinėi sistemai lygį, nes šiame pilietinės galios tyrime šie aspektai nebuvo apimti.

I PRIEDAS

M. Degutis, A. Ramonaitė, R. Žiliukaitė

KAS YRA PILIETINĖS GALIOS INDEKSAS IR KAIP JIS
APSKAIČIUOJAMAS?

Pilietinės galios indeksą sudaro keturi matmenys: esamo pilietinio aktyvumo, potencialaus pilietinio aktyvumo, pilietinės įtakos suvokimo ir pilietinės veiklos rizikos vertinimo indeksai.

Norėdami išmatuoti visuomenės pilietines galias, visų pirma turėtume įvertinti visuomenės pilietinį aktyvumą: pažiūrėti, kaip dažnai Lietuvos žmonės imasi realios veiklos dėl bendrųjų interesų. Pilietinis aktyvumas gali pasireikšti įvairiausiomis formomis: susirūpinę visuomene problema galime parašyti laišką Seimo nariui, pasirašyti popierinę ar elektroninę peticiją, inicijuoti demonstraciją ar tiesiog paskambinti atsakingai institucijai, pranešti apie problemą ir pareikalauti ją spręsti. Taip pat viešą problemą kartais galime išspręsti patys, nesikreipdami į valdžią, bet suorganizuodami bendruomeninę talką arba paaukodami pinigų ją sprendžiančiai organizacijai. Taigi į pilietinio aktyvumo indeksą įtraukėme ir politinio dalyvavimo formas (dalyvavimą partijose, demonstracijose), ir bendruomeninio veikimo ar socialinio solidarumo būdus (talkas, labdarą). Į šį indeksą pateko ir tokios institucionalizuotos tradicinės dalyvavimo formos kaip dalyvavimas visuomeninėje organizacijose ar judėjime, ir nauji, netradiciniai pilietinio aktyvumo būdai¹ – internetinės pilietinės akcijos, politiškai motyvuotas prekių boikotas.

Visuomenės pilietinę galią atspindi ne tik realus, bet ir potencialus aktyvumas – nusistatymas arba pasiryžimas veikti esant svarbiam reikalui. Potencialų pilietinį aktyvumą matavome prašydami žmonių įsivaizduoti, kaip jie elgtųsi hipotetinėse situacijose, jei iškiltų rimta visos šalies politinė, ekonominė bei vietinė problema.

¹ Apie politikos moksluose popularią perskyrą tarp tradicinių arba konvencinių ir nekonvencinių dalyvavimo formų žr. Riekašius, R. Politinis dalyvavimas. Kn. A.Krupavičius ir A.Lukošaitis (sud.) *Lietuvos politinė sistema*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2004, 213–242; Dalton, R.J. *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies*. 2nd ed. Chatham, N.J.: Chatham House Publishers, 1996.

Trečiasis pilietinės galios matmuo – tai savo paties pilietinio veiksmingumo arba savo įtakos politiniams sprendimams vertinimas, kitaip tariant, pačių žmonių supratimas, kokią galią jie turi valstybėje. Šis rodiklis yra vienas svarbiausių demokratinės sistemos „sveikatos“ požymių. Kuo daugiau įtakos žmonės jaučiasi turį savo valstybėje, tuo demokratiškesnė yra politinė sistema ir tuo stipresnė pilietinė visuomenė. Savo ruožtu žmonių pilietinis veiksmingumas priklauso nuo dviejų dalykų. Pirma, nuo objektyvių galimybių veikti, kitaip tariant, nuo politinės ir socialinės aplinkos, kuri gali skatinti arba varžyti pilietinį aktyvumą. Antra, nuo pačių žmonių pilietinės kompetencijos – jų žinių ir gebėjimo efektyviai veikti.² Konstruodami pilietinės įtakos suvokimo indeksą, siekėme įtraukti abu šiuos aspektus – išmatuoti ne tik tai, kaip žmogus vertina savo paties įtaką, bet ir tai, kaip jis vertina aplinką. Todėl respondentų klausėme ne tik apie tai, kokią įtaką jie asmeniškai turi priimant visuomenei svarbius sprendimus, bet ir apie tai, kokią įtaką, jų manymu, turi kiti paprasti žmonės ir visuomeninės organizacijos. Tai leido pamatyti ne tik, ar žmogus pats jaučiasi kompetentingas dalyvauti sprendimų priėmimo procese, bet ir kaip jis vertina Lietuvos politinės sistemos atvirumą, valdžios jautrumą visuomenės reikalavimams, galimybes paprastam žmogui ar visuomeninei organizacijai paveikti valdymą.

Galiausiai ketvirtasis pilietinės galios matmuo – pilietinės veiklos rizikos vertinimas – matuoja ne žmogaus nusiteikimą ar gebėjimą veikti, bet socialinės aplinkos vertinimą. Šis rodiklis rodo, kaip saugiai žmonės jaučiasi savoje šalyje, ar jie jaučiasi laisvi pilietiškai veikti, ar jų veikla palaikoma bendrapiliečių. Nors Lietuvoje pilietinio veikimo teisė įtvirtinta Konstitucijoje ir ginama įstatymų, suvaržymai ir grėsmės pilietiškai aktyviems žmonėms gali kilti dėl nusistovėjusių visuomeninių normų ir praktikų. Knygoje „Neatrasta galia“ pateiktame Lietuvos pilietinės visuomenės tyrime pastebima, jog Lietuvoje pilietinis aktyvumas dažnai laikomas nukrypimu nuo normos, o žmonės, dalyvaujantys pilietinėse veiklose, laikomi keistuoliais arba įtarinėjami turintys savanaudiškų interesų. Tokia situacija atspindi labai pavojingą visuomenės būklę, kai ji pati ne skatina, bet smukdo pilietinį aktyvumą. Be to, pilietinė veikla gali būti varžoma tikslingai – tokiomis priemonėmis, nuo kurių žmonėms sunku apsisaugoti, – grasinimais ar išmetant

² Apie skirtumą tarp vidinio ir išorinio politinio veiksmingumo žr. Craig, S., Niemi, R., Silver, G. Political Efficacy and Trust: A Report on the NES Pilot Study Items. Political Behavior, 1990, 12(3): 289–314.

iš darbo. Kuo daugiau tokių grėsmių dėl pilietinės veiklos jaučia žmonės, tuo prastesnė terpė pilietinei veiklai, tuo mažesnė žmonių pilietinė galia. Ir priešingai, kuo tokių grėsmių žmonės jaučia mažiau, tuo palankesnė pilietinei veiklai socialinė aplinka, tuo didesni pilietinės galios resursai.

Aptariant kitus Lietuvos visuomenės pilietinės galios tyrimo metodikos aspektus, dera nurodyti dar tris dalykus. Pirma, Pilietinės galios indeksas skaičiuojamas naudojant reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos duomenis. Kiekvieną iš nurodytų pilietinės visuomenės matmenų būtų galima tirti ir kitais metodais: stebint pilietines gyventojų iniciatyvas, atliekant ekspertų apklausas, apibendrinant įvairių valstybinių institucijų ar nevyriausybinių organizacijų kaupiamus statistinius duomenis ir kitaip. Informacija, surinkta derinant skirtingus metodus, būtų visapusiškesnė ir išsamesnė. Tačiau toks tyrimas reikalautų didelių laiko, žmogiškųjų ir finansinių išteklių, ir sunkiai galėtų būti įgyvendinamas kasmet. Tuo tarpu mūsų tikslas buvo sukurti tyrimo metodiką, kuri, pirmiausia, patikimai rodytų vykstančius Lietuvos visuomenės pilietinės galios pokyčius, kita vertus, leistų tyrimą kasmet pakartoti. Tam tinkamiausia reprezentatyvi gyventojų apklausa. Todėl Pilietinės galios indekso kūrimui ir pasirinkome šį metodą.

Antra, apibrėždami matmenis ir rodiklius, savęs klausėme, kokie rodikliai turėtų būti įtraukti, kad jie atskleistų pokyčius, galinčius įvykti per trumpą vienerių metų laikotarpį. Ralfas Dahrendorf, apmąstydamas socialines ir politines transformacijas pokomunistinėse šalyse, atkreipė dėmesį į tai, kad pilietinės visuomenės laikrodis sukasi lėčiausiai: įstatymai gali būti sukurti ir priimti greičiausiai, ekonominių ir politinių reformų įgyvendinimas užtrunka ilgiau, dar ilgesnio laiko reikia pilietinės visuomenės raidai, nes ji reikalauja giluminių visuomenės kultūros pokyčių. Todėl kurdami Pilietinės galios indekso metodiką, į šio indekso matmenis neįtraukėme rodiklių, kurie tiesiogiai matuotų gyventojų vertybines nuostatas, pavyzdžiui, solidarumą, palankumą demokratiniam ar autoritariniam režimui ir panašiai. Nuo 1990 metų atliekami Lietuvos gyventojų socialinių ir politinių vertybių tyrimai rodo, kad šios vertybės kinta labai lėtai. Tad įtraukus jų rodiklius į kasmet matuojamą visuomenės pilietinę galią vargiai būtų galima tikėtis kokių nors reikšmingų pokyčių. Kitaip yra su gyventojų pilietiniu aktyvumu, nuostatomis imtis pilietinių veiklų, pilietinės įtakos suvokimu ar rizikų vertinimu. Pavyzdžiui, pastaraisiais metais išpopuliarėjo labdaros akcijos, kai gyventojai gali paaukoti nedidelę pinigų sumą paskambinę telefonu

ar įsigiję akcijos prekių parduotuvėse. Atsiradus tokių akcijų pasiūlai, gyven-tojai labdaringoje veikloje ėmė dalyvauti daug dažniau. Kitas pavyzdys – prieš kelis metus prasidėjęs kaimiškiųjų bendruomenių sąjūdis paskatino kaimiškiųjų vietovių gyventojų dalyvavimo bendruomeninėse veiklose augimą, jų nuostatų į šią veiklą pokyčius.

Trečia, vienas sudėtingiausių klausimų kuriant tyrimo metodiką buvo tai, kaip sujungti anksčiau įvardintų keturių pilietinės visuomenės matmenų rodi-klis į vieną pilietinės galios indeksą, kuris rodytų ne idealizuotą, bet iš tiesų Lietuvos visuomenėje įmanomą žmonių pilietinio angažuotumo lygį. Pilietinės visuomenės indeksas buvo konstruojamas dviem etapais. Pirmiausia, kiekvieno tirta matmens rodikliai buvo sujungti į pilietinio aktyvumo, potencialaus pilie-tinio aktyvumo, pilietinės įtakos suvokimo ir pilietinės veiklos rizikos vertinimo indeksus. Paskui šie indeksai buvo standartizuoti ir sujungti į bendrą pilietinės galios indeksą. Verta šiek tiek išsamiau aptarti šių indeksų kūrimo kriterijus.

Tiriant esamą gyventojų pilietinį aktyvumą apklausoje respondentams buvo pateiktas penkiolikos įvairių pilietinių veiklų sąrašas ir paprašyta nurody-ti, kurioje ar kuriose iš šių veiklų jie dalyvavo per pastaruosius metus. Kurdami esamo pilietinio aktyvumo indeksą turėjome nustatyti, keliose veiklose pilietiškai aktyvus žmogus pajęgtų sudalyvauti per vienerius metus. Akivaizdu, kad dalyvavi-mas visose penkiolikoje tirtų veiklų yra sunkiai įmanomas, nes daugumos žmonių laiko ir energijos ištekliai, kuriuos jie gali skirti bendruomeninei ar politinei veiklai, yra riboti. Tačiau realu, kad pilietiškai aktyvus žmogus per metus būtų sudalyvavęs šešiose skirtingose pilietinėse veiklose: ši riba ir buvo pasirinkta kaip maksimali esamo pilietinio žmonių aktyvumo riba.

Matuojant gyventojų potencialų pilietinį aktyvumą – jų nuostatas imtis veiklos tam tikrose situacijose, buvo naudojama trijų reikšmių skalė, atskleidžianti skirtingą pilietinio angažuotumo lygį: kilus tam tikrai visuomeninei problemai, žmogus gali arba pats imtis organizuoti veiklą šiai problemai spręsti, arba prisidėti prie kitų organizuojamos veiklos, arba likti nuošalėje. Taigi kuriant potencialaus pilietinio aktyvumo indeksą, buvo atsižvelgta ne tik į nuostatų kryptį, bet ir į jų intensyvumą: didžiausia šio indekso reikšmė rodo žmonių nuostatą imtis organizuoti pilietinę veiklą, o mažiausia indekso reikšmė, atvirkščiai, rodo, kad žmonėms yra būdinga nuostata likti nuošalėje, nesvarbu, kokia problema yra iškilusi šaliai ar bendruomenei.

Kurdami pilietinės įtakos indeksą naudojome tris rodiklius: kaip žmonės vertina savo pačių įtaką sprendimams, paveikiantiems visos visuomenės ar atskirų jos grupių gyvenimą, kaip jie vertina kitų eilinių piliečių įtaką tokiems sprendimams ir kaip vertina visuomeninių organizacijų ir judėjimų įtaką. Apklausoje visiems trims rodikliams buvo taikoma 10 balų skalė, kurioje 1 reiškia „neturi jokios įtakos“, o 10 – „turi labai didelę įtaką“. Būtina atkreipti dėmesį, kad retas žmogus, pripažįstantis eilinių piliečių ar jų organizacijų dalyvavimo priimančius svarbius sprendimus reikšmę, vertintų savo paties ar kitų piliečių įtaką 9 ar 10 balų: politikos lauke eiliniai piliečiai nėra vieninteliai žaidėjai. Todėl vertinant jų galią šiame lauke verta atsižvelgti ir į kitų žaidėjų vaidmenį – šalies ir vietinės valdžios institucijų, verslo organizacijų. Savo ruožtu tai, kad žmonės šioje skalėje savo pačių ir kitų piliečių įtaką vertina tik 3, 4 ar 5 balais, neturėtų būti vienareikšmiškai apibūdinta kaip pilietinės negalios rodiklis. Net ir toks vertinimas rodo, kad žmonės mato tam tikrą eilinių piliečių indėlį į šalies valdymą. Į šią aplinkybę buvo atsižvelgta kuriant pilietinės įtakos indeksą: respondentų atsakymai sugrupuoti taip, kad jie, viena vertus, atskleistų skirtumus tarp žmonių, skirtingai vertinančių piliečių ir jų organizacijų galią, kita vertus, dėl pagrįstai santūrių piliečių įtakos vertinimų nenusvertų šio indekso pilietinės negalios pusėn.

Paskutinis iš keturių indeksų – pilietinės veiklos rizikos vertinimo indeksas – rodo, kokia dalis gyventojų mano, kad yra tikėtina, jog žmonės, aktyviai dalyvaujantys pilietinėse veiklose, gali dėl to asmeniškai nukentėti: prarasti darbą, būti aplinkinių laikomi keistuoliais, įtarti veikiantys dėl savanaudiškų paskatų, viešai užsipulti ir apšmeižti, sulaukti grasinimų susidoroti. Maksimali indekso reikšmė rodo gyventojų nuostatą, kad visiškai netikėtina, jog žmogus, aktyviai dalyvaujantis pilietinėse veiklose, patirtų žalą kuriuo nors iš nurodytų penkių aspektų, minimali reikšmė – priešingą nuostatą, kad tikėtina, jog dėl savo pilietinės veiklos žmogus rizikuoja nukentėti visais nurodytais aspektais.

Keturi indeksai – pilietinio aktyvumo, potencialaus pilietinio aktyvumo, pilietinės įtakos suvokimo ir pilietinės veiklos rizikos vertinimo – prieš sujungiant juos vieną Pilietinės galios indeksą buvo standartizuoti: kiekvienas jų gali įgyti reikšmes nuo 0 iki 100 balų. Kuo mažesnė reikšmė, tuo mažiau pilietinės galios žmonės turi analizuojamu aspektu, kuo didesnė – tuo jų pilietinė galia analizuojamu aspektu didesnė. Iš šių standartizuotų indeksų buvo sukurtas bendras visuomenės Pilietinės galios indeksas, kuris taip pat įgyja reikšmes nuo 0 iki

PILIE TINĖS GALIOS INDEKSAS

100 balų: 0 reiškia, kad gyventojai visiškai neturi pilietinės galios, o 100 – kad visuomenei būdinga stipri pilietinė galia. Pabrėžtina, kad aukščiausia Pilietinės galios indekso reikšmė – 100 balų – nurodo ne idealią, tikrovėje neįmanomą visuomenės pilietinę galią, bet pasiekiamą pilietinės visuomenės būklę.

2 PRIEDAS

APKLAUSOS „PILIETINĖS GALIOS INDEKSAS“ KLAUSIMYNAS

K1. *Ar Jums svarbu kasdien sužinoti šias naujienas? Tai Jums yra labai svarbu, svarbu, nesvarbu ar visiškai nesvarbu? Po vieną perskaitykite naujienų tipus.*

	Labai svarbu	Svarbu	Nesvarbu	Visiškai nesvarbu	Nežino
Sporto naujienas	1	2	3	4	9
Ižymių žmonių gyvenimo naujienas	1	2	3	4	9
Kultūrinio gyvenimo naujienas	1	2	3	4	9
Politinio gyvenimo naujienas	1	2	3	4	9
Verslo, ekonomikos naujienas	1	2	3	4	9
Kriminalines, nelaimingų įvykių naujienas	1	2	3	4	9
Naujienas apie Jūsų gyvenamosios vietovės reikalus, bendruomenės problemas	1	2	3	4	9

K2. *Išivaizduokite, kad staiga Jums ir visai visuomenei iškilo rimta politinė problema (pvz.: Prezidentas įveda tiesioginį savo valdymą, panaikindamas Seimą). Kaip Jūs elgtumėtės tokioje situacijoje? Pasirinkite tik vieną, Jums labiausiai tinkantį, atsakymo variantą. Perskaitykite atsakymų variantus.*

1. Imčiausi organizuoti veiklą šiai problemai spręsti
2. Sutikčiau prisidėti prie tokios veiklos
3. Laikyčiausi nuošalyje, nieko nedaryčiau
9. Nežino

K3. *Įsivaizduokite, kad staiga Jums ir visai visuomenei iškilo rimta ekonominė problema (pvz.: valdžia žymiai padidina pajamų mokesčių gyventojams ar gerokai sumažina socialines išmokas socialiai remtiniems žmonėms). Kaip Jūs elgtumėtės tokioje situacijoje? Pasirinkite tik vieną, Jums labiausiai tinkantį, atsakymo variantą. Perskaitykite atsakymų variantus.*

1. Imčiausi organizuoti veiklą šiai problemai spręsti
2. Sutikčiau prisidėti prie tokios veiklos
3. Laikyčiausi nuošalyje, nieko nedaryčiau
9. Nežino

K4. *Jums ir Jūsų aplinkos žmonėms iškilo kokia nors vietinės reikšmės problema (pvz.: šalia Jūsų gyvenamosios vietos ketinama statyti kenksmingų atliekų perdirbimo gamyklą arba įrengti sąvartyną ir pan.). Kaip Jūs elgtumėtės tokioje situacijoje? Pasirinkite tik vieną, Jums labiausiai tinkantį, atsakymo variantą. Perskaitykite atsakymų variantus.*

1. Imčiausi organizuoti veiklą šiai problemai spręsti
2. Sutikčiau prisidėti prie tokios veiklos
3. Laikyčiausi nuošalyje, nieko nedaryčiau
9. Nežino

PILIETINĖS GALIOS INDEKSAS

K5. Egzistuoja įvairių būdų pagerinti padėtį visuomenėje. Ar per paskutinius metus esate daręs(-iusi) ką nors iš čia išvardintų veiksmų? Po vieną perskaitykite veiksmus.

	Taip	Ne	Nežino
Kreipėtės į politiką	1	2	9
Kreipėtės į valstybės kontroliuojančias institucijas (policiją, mokesčių inspekciją, vaiko teisių tarnybą ir pan.) pranešdami apie įstatymų pažeidimus	1	2	9
Dalyvavote politinės partijos veikloje	1	2	9
Dalyvavote visuomeninių organizacijų, judėjimų veikloje	1	2	9
Neatlygintinai dalyvavote visuomeninėje ar pilietinėje kampanijoje (nešiojote ar platinote kokios nors kampanijos plakatus, ženklelius, lipdukus, skrajutes, taip pat ir internetu)	1	2	9
Pasirašėte peticiją (ne internetu)	1	2	9
Dalyvavote demonstracijoje, mitinge ar pikete	1	2	9
Dalyvavote streiko akcijoje	1	2	9
Boikotavote kokios nors firmos arba šalies produktus	1	2	9
Aukojote labdarai pinigų, daiktų arba kitaip parėmę asmenis ar visuomenines organizacijas	1	2	9
Susitikote su žurnalistais ar pats/ pati rašėte, kalbėjote visuomenės informavimo priemonėse	1	2	9
Kreipėtės į advokatą, teismą ar prokuratūrą viešo, kolektyvinio intereso gynimo klausimu	1	2	9
Siuntėte elektroniniu paštu pilietinio ar politinio pobūdžio informaciją, atsišaukimus pasirašėte internetu peticiją	1	2	9
Dalyvavote aplinkos tvarkymo talkose	1	2	9
Dalyvavote vietos bendruomenės veikloje	1	2	9

PILIE TINĖS GALIOS INDEKSAS

K6. Įvairios visuomenės grupės turi skirtingas galias priimant sprendimus, darančius įtaką visos visuomenės ar atskirų jos grupių gyvenimui. Įvertinkite įvairių grupių galią daryti įtaką sprendimų priėmimui naudodamiesi 10 balų skale, kur 1 reiškia “Neturi jokios įtakos”, o 10 – “Turi labai didelę įtaką”?

	Jokios įtakos --> Labai didelė įtaka									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Jūs asmeniškai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Paprasti žmonės	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Visuomeninės organizacijos, bendruomenės	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Žiniasklaidos atstovai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Verslininkai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Seimo nariai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Valdininkai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Prezidentas	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Seniūnai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Savivaldybių tarybos	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

K7. Jūsų manymu, ar labai tikėtina, tikėtina, mažai tikėtina, ar visiškai netikėtina, kad gyventojai, kurie šiandien Lietuvoje inicijuoja ar aktyviai dalyvauja pilietinėse akcijose, veiklose susidurtų su šiomis problemomis. Po vieną perskaitykite problemas.

	Labai tikėtina	Tikėtina	Mažai tikėtina	Visiškai netikėtina
Prarastų darbą	1	2	3	4
Būtų laikomi aplinkinių keistuoliais	1	2	3	4
Galėtų būti viešai užsipuolami, šmeižiami	1	2	3	4
Būtų įtarinėjami aplinkinių, kad veikia dėl savanaudiškų paskatų	1	2	3	4
Galėtų sulaukti grasinimų susidoroti	1	2	3	4

3 PRIEDAS

INFORMACIJA APIE APKLAUSAS

Reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa

Apklausa buvo vykdoma 2008 m. lapkričio 15 d. – gruodžio 9 d.

Apklaustos metodas

Tyrimas atliktas Omnibuso apklaustos principu. Apklausa buvo vykdoma tiesioginio interviu metodu respondentų namuose, naudojant CAPI (Computer Assisted Personal Interview).

Atranka

Apklausa reprezentuoja visos Lietuvos 15 – 74 metų amžiaus gyventojus.

Atrankos dydis: 1000 respondentų.

Respondentai tyrimui atrinkti, naudojant daugiapakopę atsitiktinę atranką. Pirmame etape yra atliekamas geografinis atrankos paskirstymas. Geografiškai atranka savo proporcijomis atitinka bendras gyventojų proporcijas atskiruose regionuose. Naudojami LR Statistikos departamento naujausi duomenys.

Antrame etape iš LR Statistikos departamento Gyventojų registro duomenų bazės atsitiktiniu būdu atrenkami pirminiai atrankos punktai, t.y. adresai, nuo kurių pradedamas atrankos maršrutas. Iš viso buvo panaudoti 148 pradiniai atrankos punktai.

Toliau yra atrenkami namų ūkiai, dalyvausiantys tyrime. Ši atranka yra atliekama, naudojant maršrutinės atrankos metodą. Pradedant nuo pradinio atrankos punkto, aplankomas kas 2 butas.

Tolesniame etape, naudojantis “jauniausio vyro” taisykle, atrenkamas konkretus respondentas, kurio prašoma dalyvauti apklausoje.

Apklaustos atlikimas

Apklausą atliko 96 interviuotojai.

Apklaustos rezultatai:

Iš viso aplankyta namų ūkių:	2822
Nerasta namuose:	702
Namų ūkiai atsisakė dalyvauti apklausoje:	581
Atrinktas asmuo atsisakė dalyvauti apklausoje:	27
Neatitiko atrankos kriterijų:	502
Nutrauktas interviu:	2
Apklausta respondentų:	1008

Kokybės kontrolė

Interviuotojų skyrius patikrino 10% interviuotojų darbo telefonu. Duomenų įvedimo skyrius patikrino interviuotojų darbo logiką ir teisingumą.

Duomenų svėrimas

Duomenys buvo svėrti taip, kad apklaustoji visuma tiksliai atitiktų visos Lietuvos gyventojų proporcijas pagal lytį, amžių, išsimokslinimą ir gyvenamąją vietą.

Reprezentatyvi Lietuvos mokytojų apklausa

Apklausa atlikta 2008. m. lapkričio 20 d. – gruodžio 3 d.

Apklaustos metodas:	Asmeninis interviu
Atrankos metodas:	Atsitiktinė atranka
Atrankos dydis:	400 mokytojų
Atrinkta mokyklų:	84
Apklausta mokytojų:	418
Interviuotojų skaičius:	56
Kokybės kontrolė:	Interviuotojų skyrius patikrino 10% interviuotojų darbo.

PILIE TINĖS GALIOS INDEKSAS
2008 metai

Išleido VŠĮ „Pilietinės visuomenės institutas“

Didžioji g. 5, LT-01128 Vilnius, Lietuva

Tel. 8 5 231 46 78, faks. 8 5 262 31 57

www.civitas.lt, civitas@civitas.lt